

ÉRTEKEZÉSEK

A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

TIZEDIK KÖTET.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL.

SZERKESZTI

PAUER IMRE

H. OSZTÁLYTITKÁR.

BUDAPEST.

1890.

913602

TARTALOM.

- I. szám. Adalékok a római alkotmány-politikához és államjoghoz.
Schvarcz Gyula r. tagtól.
- II. « Adalékok a magyar állampolgári társadalom egységes természetének elméletéhez. *Schvarcz Gyula* r. tagtól.
- III. « Demologiai tanulmányok. *Kőrösi József* l. tagtól.
- IV. « A visszaesés okairól s óvszereiről. *Tóth Lőrincz* r. tagtól.
- V. « A király tanácsosainak felelőssége Aragóniában és Magyarországon III. András óta. *Schvarcz Gyula* r. tagtól.
- VI. « Sextus Caecilius Africanus jogtudós. *Vécsey Tamás* r. tagtól.
- VII. « Báró Wüllerstorff és a szabadkereskedés meghonosítása az osztrák-magyar monarchiában. *Matlekovits Sándor* l. tagtól.
- VIII. « Az 1839/40-diki országgyűlés visszhangja az irodalomban.
Ballaqi Géza l. tagtól.
- IX. « Taras, Syrakusa, Akragas és egyéb görög államok demokrátiája. *Schvarcz Gyula* r. tagtól.
- X. « A specificatio. Magánjogi értekezés. *Dr. Hoffmann Pál* l. tagtól.
-

ÉRTEKEZÉSEK
A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

PAUER IMRE

H. OSZTÁLYTITKÁR.

X. KÖTET. 10. SZÁM.

A
SPECIFICATIO.

MAGÁNJOGI ÉRTEKEZÉS.

Dr HOFFMANN PÁL

LEV. TAGTÓL

(OLVASTATOTT A II. OSZTÁLY ÜLÉSÉN, 1890. ÁPRIL 14-ÉN.)

Ára 40 kr.

BUDAPEST.

1890.

A SPECIFICATIO.

MAGÁNJOGI ÉRTEKEZÉS.

Dr HOFFMANN PÁL

LEV. TAGTÓL.

(OLVASTATOTT A II. OSZTÁLY ÜLÉSÉN, 1890. APRIL 14-ÉN.)

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

1890.

OTTAH 118417

118417

118417

118417

118417

118417

118417

118417

118417

118417

118417

118417

118417

118417

A SPECIFICATIO.

Az első és második keresztény-századbeli római jogtudósok két felekezete: a «scholæ Proculianorum et Sabinianorum» ellenvéleményei közül korunkra nézve talán legérdekesebbek a tulajdonszerzés legmesterségesb és legszövevényesb módját, és ezzel a leghathatósbb jogelvek egyikét tárgyazók; jogelvet, melyet az emberi életviszonyoknak jogi elismerést érdemlő fejlettebb alakulatain az ő éles elméjük fölfedezőleg észlelt, törvényhozó hatalommal felérő tekintélyök érvényre emelt és korunk kultúrépei mindnagjobb nyomatékkal vallanak.

«*Novam speciem facere*»: ezen három tartalmas szóval fejezik ki amazok a kérdéses tulajdonszerzés ténybeli alapját, hanem ezen három szóval egyszersmind értelmezik is azt, még pedig elméletileg alig tökéletesbíthetőleg. A második- és harmadikból alkotott és mai napig általánosan használt jogtani műszót: *specificatio* — tudtunkra — a Kr. u. 1100 körül Itáliában készült «*Brachylogus iuris civilis*» című római-jogi mű hozta divatba.

Azon ókori véleménykülönbség a jelenkori jogtudományra nézve négy ténykörülménynél fogva kiválólag érdekes.

Először: mivel az ama nevezetet viselő tulajdonszerzési mód iránt nyomban, a mint azt kezdeménykép érvényesíték, mélyre ható elvi ellentét alakult, melyet sem maga a római jogtudomány sem, Justinianus törvényhozása kielégítőleg eldönteni nem bírt.

Másodszor: mivel a kezdetleg és jó ideig vitás, utóbb pedig ki nem elégítőn eldöntött elvi kérdés az egész középkoron át, mint a melynek jogéletében annak tárgya, t. i. a gyártás, alárendelt szerepet vitt, a megoldás felé elő nem mozdították, hanem — ügyszólván — pihent.

Harmadszor: mivel az ókorból mintegy esonkán átszállott jogintézmény korunkban, a társadalmi életviszonyok és törekvések átalakulásánál meg az ipari gyártás roppant növekvésénél és tőkélyesbülténél fogva, még sokkal nagyobb jelentőségű, mintsem magokra a rómaiakra nézve volt.

Végre: mivel a jogi kétséget, mely azon jogintézmény iránt 19 század óta az európai jogtudományban fennforog, még napjainknak azzal élénken foglalkozó jogtudománya sem bírta teljesen eloszlatni.

Bizonyos azonban, legalább ítéletem szerint, hogy a mai jogtudomány a specificatio körébe tartozó jogviszonyok teljes tisztázásához közeledik, immár nagyon közeledik; hogy ezen sikert a német jogtudomány aratja, és hogy a római jogászok után maradt alapokon aratja. E jogintézmény egész műszerkezete tehát római maradt, tetőtől talpig.

Ily nagyérdékű tárgy és fejlemény arra sem méltatlan, hogy legelőkelőbb tudományos testület körében akár csak ismertetőleg is szóba jöjjön, és jelen közleményem jobbra csakugyan ismertetésre szorítkozik. Hanem azonkívül, hogy tárgyam a közben csaknem folyvást eltérő véleményeket mérlegelő ítélsre és ettől függő következetes állásfoglalásra késztet, merem himni, hogy egyet-mást mondandó vagyok, mik — ha alaposak — a specificatio legújabb tanában már-már eldöntötnnek vett bizonyos főkérdés megfelelőbb megfjtésére vezethetnek.

Értekezésem négy szakaszra oszlik: az elsőben a specificatio ókori (római) tanait ismertetem, a másodikban ezek újkori fejleményeit, a harmadikban bizonyos főkérdés jobb megfjtését célzó saját tantételeimet, a negyedikben pedig a legújabb magánjogi codificatio, t. i. a német birodalom számára készülő magánjogi törvénykönyv első tervezetének tárgyamra vonatkozó határozmányait talgatom.

I.

A tulajdonjognak és az ezt megszorító dologbeli jogoknak (*iura in re aliena*) tárgyai vagyis a dolgok, e szónak jogtani értelmében, sokféle változásokat szenvedhetnek, részint emberi tettek, részint más valami által okozottakat. Kérdés: vajjon dologgal történő változás lehet-e, és ha igen, mily visszahatással az arra vonatkozó tulajdonjogra és egyéb dologbeli jogokra?

Világos, hogy az e kérdésre adandó felelet első sorban a dolgot érő változás minőségétől, azután pedig az azon létező jogok különböző tartalmától függ. Minthogy azonban értekezésem feladata voltakép a tulajdonjogot, tárgyának egy bizonyos változása miatt érő visszahatás jellemzésére szorítkozik, tehát a fölvetett kérdést, a többi dologbeli jogok különféle tartalmára ki nem terjeszkedve, csakis a tulajdonjogra nézve fogom taglalni. Mégis megjegyzendőnek vélem, hogy az idegen dolgot tárgyazó dologbeli jogok közül egyedül a szolgalmak azok, melyek a tárgyukat érő változások iránt, még pedig jóval érzékenyebbek, mintsem a tulajdonjog. Pl. míg házat tárgyazó tulajdonjog és zálogjogok a háznak összeomlása miatt meg nem szűnnek, hanem a házhelyre szorítkozólag fenmaradnak és az erre utóbb ismét épített házra önként kiterjeszkednek, addig hason-tárgyú (csak személyes?) szolgalmi jogokról azonos körülmények között ezek ellenkezője áll.

A mi már most a létező tömérdek sok és sokféle dolgok nem kevésbé különböző esetleges változásait illeti, lehet ezeket — egyenként elősorolni ugyan nem — de igenis bizonyos osztályozással a jogtani feladat számára olyképp jellemezni, hogy dologgal történő bármely változás a felállított osztályok valamelyikébe esik és az ennek *collectiv* minőségéhez illő jogi hatáshoz jut.

Ezen nagyfontosságú jogi osztályozás vezéreszméje, hogy a jogtan a dolgokat nem — miként a természeti tudományok —

egyszerűleg mint anyagokat, azaz csupán fizikai tulajdonságaikhoz képest fogja fel, hanem mint tényleg kifejthető jogoknak anyagi tárgyait. Ebből mindenekelőtt az következik, hogy az ember hatalmának alá nem vethető anyagok, pl. a szabad levegő, a nyílt tenger, nem jogtárgyak, tehát nem is dolgok e szónak jogtani értelmében.

De következik abból még sok egyéb is, nevezetesen — mi legközelebb ide tartozik — hogy a dolgok, mint jogtárgyak, attól, a mire az emberek azokat fordítani szokták, külön, gazdaságinak és joginak nevezhető rendeltetéseket kapnak, melyek azok fizikai minőségeire támaszkodnak ugyan, hanem a természet áthághatatlan törvényei által vetett határokon belül a dolgoknak mégis egészen sajátyszerű, gazdasági és jogi minőségeket tulajdonítanak, elannyira, hogy a dolgokra vonatkozó jogviszonyok és jogok nem egyszerűleg azok természeti minőségeihez, hanem tőlünk, emberektől vett — mondhatni — hivatásaikhoz képest alakúlnak.

Ennélfogva legújabbán, német civilisták meggyőző fejtegetései nyomán, az a vélemény kapott lábra, hogy — mivel jogtanilag a dolgokat tőlünk vett rendeltetéseikhez képest méltatjuk — tehát immár azok első jogi felfogása sem természettudományi, hanem lélektani fogalom, vagyis, hogy azok jogi misége azok után alakúl, a miknek az ember azokat venni és a mikre azokat gazdaságilag fordítani szokta.

Mennyire helyes e tantétel, csak abból is kitűnik, hogy dolog — anyag létre — természetileg el nem enyészhet, meg nem semmisülhet, hanem igenis gazdasági és jogi felfogásunk szerint, minek példái: a tenger avagy folyóvíz által maradandólag elárasztott telek, csőben tartogatott és abból elillanó légszész, hamuvá égett fa, ezüst edénynek idomtalan tömeggé gyömszélése.

A dolgok ama sajátyszerű felfogásával egyezőleg értendő tehát mindaz, mit a jogtan *dolgok keletkezése, elenyészése és változása* felől hirdet. Az imént felhozott példák mutatták, hogy a mit a jogtan dolog elenyészésének tart, csakugyan sajátyszerű, gazdasági és jogi fogalom; hogy ugyanaz áll arról, mit a jogtan dolog keletkezésének vesz, példabeli bizonyossága ennek: a folyóvíz által elhagyott meder talaja, a folyóból merített kanna víz, a termő

földtől elválasztott gabona, szétbontott épületnek ingókká vált töredékei, deszkákból készült szekrény.

A legutolsó példa — úgy látszik — mintha dolognak nem keletkezéséé, hanem változásáé volna; ámde gazdasági és jogi felfogásunk dolognak olyféle változását, mely annak nemesak valamely tulajdonságát, hanem fogalmi lényegét éri, nem változásnak, hanem új dolog keletkezésének veszi. A deszkákból készült szekrény többé nem deszkamennyiség, hanem szekrény nevezetű bútór: a deszkák el lettek használva, tehát gazdaságilag és jogilag véve elenyésztek, a belőlök készült szekrény pedig egészen más, újon lett dolog. Az afféle változások a dolog fogalmi *azonosságán* fordítanak: a mi ily változás után létezik, az a dolog többé nem az annakelőtte létezett, hanem minőségileg más, az anyag azonossága daczára, még pedig akár egyes dolog egymagában, akár több dolog egyesülőleg szenved olyféle változást. És a mindenféle változás iránt fennforgó azon kérdés, vajjon azonossági avagy csupán minőségi-e, nem természettudományi, hanem gazdasági és jogi felfogás szerint dől el.

E szerint tehát a dolgok változásaiból alakuló osztályba, gazdaságilag és jogilag véve, csak azok az esetek tartoznak, melyekben a dolog, azonosságának vagyis miségének megóvásával, valamely, csupán minőségi változást szenved. Az ily változások pedig *öregbedésből és javításból*, vagy *csökkenésből és rosszabbodásból* állhatnak. Öregbedés, illetőleg javítás pl. midőn folyóvíz valamely parti telket ú. n. iszapolással vagy ú. n. sodorvánnyal megtold, teleknek beépítése vagy beplántálása, épületnek emelettel vagy új szárnyal megtoldása, löfegyvernek új ágyazattal vagy zárnak új rugóval ellátása, könyvnek bekötése, fehérneműnek himzettel ellátása, kelmének megfestése. Csökkenés, illetőleg rosszabbodás, pl. midőn folyóvíz parti telekből egy darab földet elsodor, ha drágaköves ékszerből az egyik drágakő kiesik, és egyáltalában a dolognak rongálása, kopása és bemocskolódása, de nem, ha jogilag osztható dolog, pl. egy vég posztó feldaraboltatik, minthogy a darabok külön-külön dolgokká lesznek.

Mindezek bővebb fejtegetése és jogi hatásaiknak ismertetése nem tartozik feladatomhoz, szorítkozván ez azon tényállások jogi méltatására, a melyeknél fogva egyes dolog egymagában avagy több dolog egyesülőleg elannyira átváltozik,

miszerint a változás után létező az azelőtt létezettel gazdasági és jogi felfogásunk szerint többé nem azonos, hanem újon lettnek tekintendő és ugyanazért új jognak is tárgya, mint pl. a deszkából és egyéb anyagokból készült szekrény.

Immár a római jogászok méltaták ekképen a dolgokkal történhető változásokat, azaz első sorban ugyancsak a mondott azonosság fenn- avagy fenn nem maradásához képest, az azonosságon fordító változásokat pedig találólag dolog elenyészésével járó dologkezelkezésnek tekinték. Szerintök az afféle változást szenvedő dolog addigi egyedisége (*species*) elvesz és annak anyagából új dologegyed (*nova corporis species*) támad. Ez iránt véleménykülönbség köztük nem létezett; sőt az iránt sem, hogy az afféle új dolgot tárgyzó tulajdonjog sem az addigi, hanem új tulajdonjog, még az esetben is, ha az új tulajdonjog ugyanazon személyt illeti, kit az addigi és már most megszűnt tulajdonjog illetett. Tehát szabály: új dolog — új tulajdonjog.

Ellenben a mi iránt a «*scholæ Proculianorum et Sabinianorum*» megegyezni nem bírtak, azt a másod kérdést tárgyzá, kié legyen a «*nova species*»: ki van hivatva az új dolog új tulajdonjogára? A «*schola Sabinianorum*» — nyilván immár előtte, még pedig általánosan osztott, mondhatni: primitív felfogáshoz ragaszkodva — az új dolog új tulajdonjogára ugyanazt tartá hivatottnak, a ki a minőségileg átváltozott dolognak az átváltozaskor tulajdonosa volt, úgy, hogy ez egyszerre tulajdont veszít is, szerez is; Ellenben a másik felekezet Cocceius Nerva és Sempronius Proculus kezdeményére, tehát jogi reformkép azt vitatá, hogy az olykép alakult új dolog (*nova species*), ha az átváltozás emberi munkálkodásnak a mive, azé, a ki azt maga számára felmunkálta, illetőleg azé, a kinek számára a felmunkáló működött.

Korunk szelleme és életiránylata a mi jognézetünket olyannyira az utóbbi vélemény felé tereli, hogy csakis ezt tartjuk indokolhatónak; nem fölösleges tehát, az ellenvéleményt az oktalanság látszatától óvni, — következőkép. Immár mondám, hogy dolog felmunkálásának eredményét, vagyis a gyártmányt, a «*schola Sabinianorum*» is amannak elenyésztetésével alakult új dolognak tekinté, és az ezt tárgyzó tulajdonjogot új tulajdonjognak, nem pedig az anyagára azelőtt vonatkozott

tulajdonjog folytatásának; hanem midőn annak a kérdésnek megfejtésére került a sor, hogy ki van a fenforgó tényállásnál fogva az új dolog új tulajdonjogára hivatva, Massurius Sabinus és Caius Cassius követőikkel egyetemben azt tarták következetesnek és természetesnek, hogy az új dolog új jogon ugyanazé legyen, a kié volt annak előzménye, a felmunkált dolog. Hiszen — mondhaták indokolólag — emennek anyaga amabban fenmaradt: tehát az új dolgot *állaga* (substantia) ennek volt tulajdonosa felé vonzza. A «schola Proculianorum» véleménye lehet, sőt ítéletünk szerint csakugyan találóbb, helyesb; hanem a midőn ma ilykép ítélünk, a «schola Sabinianorum» elvetett ellenvéleményét oktalannak nem mondhatjuk: elven alapúl az, az ú. n. *állagiság* elvén (principium substantialitatis). A nekünk tetszőbb vélemény indokát és elvét, mivel még jelenleg is vitás, értekezésem második szakaszában hozom szóba.

A casuisticából, melylyel a római jogászok a «novam speciem facere» tényálladékát megvilágosíták, következő alakulatok azok, melyekről biztos tudomásunk van. Szerintök specificatio: ha valaki szőlőfürtökből bort, olajbogyókból olajat, borból és mézből méhsert (mulsum), gyógyszerekből kenőcsöt, gyapjuból vagy más efféléből ruhát, szerszámfából hajót vagy szekrényt vagy padot, márványból szobrot, fémekből edényt vagy ékszert vagy szobrot készített. Ezen példákhoz járúl a festmény, nevezetesen, ha a képíró másnak anyagára, pl. lemezére képet festett. Nem hozom fel itt azon tényálladékokat, melyek iránt a római és illetőleg a jelenkori jogászok véleményei szétágaznak, amazokéi a tekintetben, hogy forog-e fenn specificatio, emezekéi arra nézve is, hogy mint vélekedtek a római jogászok, mint pl. az idegen anyagra írásról, a borból készült eczetről.

Miután a két iskola ellenvéleményei majdnem századon át mérkeztek volt, harmadik, és pedig középvélemény támadt, melyről immár a «schola Sabinianorum» egyik jelese, Gaius (I. 7. §. 7. D. de acquirendo rerum dominio 41. 1.) «media sententia recte existimantium» dicsérettel emlékezik.

Míg t. i. a «schola Proculianorum» mondott véleményéhez mindvégig ragaszkodék, addig az elleniskolának második keresztény-századbéli szóvivői hagyományos ellenvéleményökről részben letevének és a részben a Proculusról elnevezett iskola véle-

ményéhez csatlakozának. És az ekkép alakult középvélemény a mindkét iskolának csakhamar bekövetkezett megszűnte után még vagy századig virágzott római jogtudományban, főleg Julius Paulus támogatásánál fogva, uralkodóvá lön.

Ezen középvélemény, mely Justinianus codificatiójában is, sőt ennek általa a későbbi közép- és az újkorban Európaszerte érvényre jutott, abból áll, hogy az idegen dolog felmunkálása által lett új dolog az esetben, ha előbbi álladékára vissza nem hozható, a jóhiszemű felmunkálónak; ellenben, ha visszahozható («si species ad materiam reverti possit») vagy pedig a felmunkálót rosszhiszeműség terheli, úgy az új dolog ugyanazé, a kié anyaga volt.

Ezen határozat nyilván következő két megfontolás eredménye: hogy rosszhiszemű felmunkáló az új dolog tulajdonára méltatlan, és hogy előbbi álladékára visszahozható gyártmányon nem a készítési munka, hanem az anyag túlnyomó jelentőségű.

De a visszahozhatóság csak elvont lehetőségkép van értve, azaz: visszahozh. tóság esetében az új dolog úgy, a mint van, az anyag volt tulajdonosáé, pl. az ezüstömből más valaki által készített serleg maga enyém.

II.

Hogy a *specificatio* törvényhozásilag mondottképen rendezett jogintézménye a későbbi középkoron által bírálólág beható és szabadon fejlesztő tudományos tárgyalásban nem részesült, e tényt okával együtt immár bevezető soraimban megemlítém, úgy azt is, hogy korunk jogtudománya ókori előzményének ama nagyérdékű hagyományát hathatósan felkarolá és méltólag fejleszté.

Azonban — mi tagadás benne — első látásra az, a mit korunk jogirodalma e tárgyban mutat, inkább visszataszító, mintsem vonzó és biztató összkép: mintha általa a *specificatio* tana nemcsak hogy biztosabbá nem lett, hanem ellenkezőleg ingatagabbá lett volna.

De csak látszólag.

Ugyanis, a mi fölületes szemléletre visszatetszik, ez az, hogy az újkori jogtudomány a *specificatiót* illetőleg számos új kérdést vetett föl, melyek a méltatandó tény- és ügyállást jóval bonyolultabbá teszik, mintsem a római jogászok műveinek maradványaiban mutatkozik; ámde azon kérdések kétségkívül jelentékeny tartalmúak, tehát a kellő végmegállapítás érdekében megfejtendők.

E kérdések jobbára a római jogászok nagyon tökéletlenül reánk jutott véleményeinek és érveinek tisztázására, tehát látszólag csakis a római jognak megértésére irányozvák; csakhogy a tapasztalat, valamint tömérdek egyéb esetekben, úgy ebben is azt mutatta, hogy a római jogászok tanainak helyes felfogása által nemcsak a római jogról (de lege lata), hanem saját jogállapotunk követelményeiről (de lege ferenda) is jobban értesülünk. És ez, mi a *specificatiót* illeti, annál inkább így van, mint-hogy napjaink jogtudománya azon kérdésre nézve, mely a római jogászok véleményeit megosztotta, nem a XVII. és XVIII. szá-

zadban felmerült új nézetek egyikét, hanem a «schola Proculianorum» tanát vallja.

Minthogy pedig a specificatiót ezúttal nem tisztán a befejezett római jognak, hanem a mai jogtudománynak és törvényhozásnak szempontjából taglalom, tehát az amaz iránt újabban fölvetett kérdések közül csak azokat hozom itt szóba, melyek a két utóbbitól várt megállapodáshoz tartozókat tárgyazzák.

Ezen kérdések következők:

1. Miféle elvi alapon ítélendő oda a felmunkálás által lett új dolog tulajdonjoga, azaz kinek és miért?

2. Az, hogy az ily új dolog előbbi álladéka visszahozható, indokolja-e, hogy amannak tulajdonára emennek volt tulajdonosa hívassék meg?

3. Idegen dolog rosszhiszemű felmunkálása akadályozza-e, hogy a felmunkálás által lett új dolog a felmunkálóé legyen?

4. Specificatio-e saját dolognak felmunkálása is?

5. Van-e ú. n. véletlen specificatio?

6. Lehet-e annak tárgya ingatlan dolog is?

7. Mi igénye van a felmunkálás által dolgát vesztő tulajdonosnak a felmunkáló ellen?

8. Mi dönti el azt, hogy csakugyan forog-e fenn specificatio?

Látnivaló, hogy e kérdések mind a specificatio lényegére vonatkoznak, tehát kielégítő megfejtést igényelnek, és hogy mindaddig, a míg valamennyi olykép megfejtve nincs, a specificatio tana többé-kevésbbé tökéletlen marad.

Fejtegetem azokat.

1—3.

Minthogy a jelenkori jogtudomány, a mennyiben nem a Justinianus-féle római jog alapján, hanem a hozandó törvény iránt megengedett szabadsággal nyilatkozik, a «schola Proculianorum» tantételét vallja, ennél fogva az első kérdés, t. i. hogy mi elvi alapon ítélendő oda a felmunkálás által lett új dolog tulajdona, voltaképp csak azon megdönthetetlenül igaznak tartott tantétel elvi indokára szorítkozik. Erre nézve pedig azon meglepő ténynyel találkozunk, hogy míg maga a kérdést megfejtő határozat iránt a jogtudomány immár jó idő óta kétséget nem táplál,

addig annak indoka majdnem napjainkig vitás maradt. Kevésbbé meglepő, hogy korunk jogtudósai, a midőn mondott egyértelmű ítéletök indokát keresék, jobbára a felett tépelődtek, hogy ugyan miért is ítélte oda a felmunkálás által lett új dolog tulajdonát a felmunkálónak — a «schola Proculianorum»? Kevésbbé meglepő ez azért, mivel hihető, hogy a mesterek, kiktől a nekünk tetsző tantétel származik, nekünk tetszhető indokkal is rendelkezének. Csak az a baj, hogy a római jogászok találó ítéleteik indokait majdnem szintoly röviden szokták kifejezni, mint ítéleteiket, és hogy érvelésök a jogászi feladat és méltatás keretén belül marad. Ellenben korunk jogtudománya rövid és egyszerűen jogi megfontolással és fejtegetéssel be nem éri, hanem a bölcsészet által belé oltott ösztönnél fogva ugyancsak terjeng és mélyít, még arra nézve is, hogy mi volt a befejezett római jog valamely részletének vagy a római jogászok egyik-másik véleményének szellemi rugója? Nem is csoda tehát, hogy noha a «schola Proculianorum» specificatióbeli határozmányához immár bátran járult volt, mégis ennek elvi indokát még soká kutató, vagyis az ú. n. foglalási elv és az ú. n. készítési vagy munkaelv között tétováza. Amaz szerint idegen dolognak felmunkálója azért szerzi meg a felmunkálása által lett dolgot, mivel ez újdonság és még uratlan (res nullius), tehát azé lesz, ki első elfoglalja (cedit primo occupanti), ezt pedig a felmunkáló eselekszi. Az ú. n. készítési vagy munkaelv tartalmát kettős nevezete világosan mutatja. Hogy e két, egymástól nagyon különböző elv közül melyik az, a melyre a «schola Proculianorum» a maga, korunkban uralkodóvá lett véleményét alapította, ez iránt kútforrásainkban teljesen hiteles, csak hogy kevés szóból álló adat foglaltatik: ugyancsak a Gaiustól származó I. 7. §. 7. D. de acquirendo rerum dominio 41. 7. «Quum quis ex aliena materia speciem aliquam suo nomine fecerit, Nerva et Proculus putant, hunc dominum esse, qui fecerit, quia, quod factum est, antea nullius fuerat.» Ez indokolás csakugyan a foglalási elv mellett látszik szólni, a menyiben ezt mondja: a felmunkálás által lett dolog, mint újdonság s tehát még senkinek tulajdonában sem volt a dolog, a készítőé — mint első foglalóé, teszi hozzá a foglalási elvet tartó újkoriak; ámde azon indokolás a «qui fecerit» és «quod factum est» szavakkal a készítést is erősen hangsúlyoztatja, ellenben fogla-

lásról egyenesen nem tesz említést, és mivel nem minden újon keletkezett dolog tárgya a foglalásnak (pl. nem, a folyóvízben támadt sziget, nem, a termőföldről elválasztott gyümölcsök), tehát az idézett tételből nem is következik, legalább nem szükségképen, hogy a «schola Proculianorum» a felmunkálónak tulajdonszerzését foglalás általinak tekinté. Ehhez járúl, hogy egy másik, igaz, hogy talán nem a Nerva és Proculus indokát visszatükröző és csakis saját és idegen dolgok egyesítő felmunkálásáról szóló tétel: §. 25. J. de rerum divisione 2. 1. a felmunkáló tulajdonszerzését egyenest azzal indokolja, hogy ő az új dologhoz «*operam suam dedit*». Ekkép úgy a foglalási elvet, mint a készítésit tartók támaszkodhattak ókori remekségre. De hát az újkori jogtudomány nemcsak támaszkodni, hanem a szó teljes értelmében támasztani is hivatva van, és napjainkban — mi a kérdéses elvi indokot illeti — immár csakugyan szilárd és önálló elhatározáshoz jutott is, mely abból áll, hogy — a mennyiben valamely törvényhozás fejleményéhez kötve nincs — ugyanazon egyértelműséggel, melylyel a «schola Proculianorum» tanához járult, alapítja ez elhatározását az ú. n. készítési vagy munkaelvre, sőt ennek tartalmát megigazítólag értelmezi is. Értelmezi pedig úgy, hogy nem a valamely (idegen) dologra fordított fáradság egymagában indokolja felmunkálójának tulajdonszerzését, hanem az ezzel kapcsolatos kettős tény, t. i. hogy munkája, gazdasági és jogi felfogás szerint, új dolgot hozott létre és hogy ezen létesítés a felmunkált dolognak — ismét gazdasági és jogi felfogás szerint — elenyészésével járt. Ragaszkodik tehát a mai jogtudomány úgy, mint a római, ahhoz a specificatiói követelményhez, hogy a felmunkált dolog felmunkáltatása által oly változást szenvedett legyen, melynél fogva az, a mivé az által lett, azzal, a mi annak előtte volt, nem azonos, minél fogva pl. gabonának kieséplése, baromnak hizlalása, táplálékul használható állatnak megölése, fának hamuvá égetése, kelmének más színre festése nem specificatiók. És valamint a római, úgy a jelenkori jogtudomány sem szorítja a specificatiói felmunkálást a művészi és egyáltalában a magasb szellemi képességtől kitelő alkotásokra, elannyira nem, hogy a legközönségesb mechanikai munka, pl. a darab bőrből sarukat készítő vargáé és amazok közt — mi a specificatiót és ennek joghatását illeti — különb-

séget nem tesz. Ezen egyenlősítésre azonban megjegyzendőnek vélem, hogy a művészi és magasb értelmi képességek alkotási fölénye arra nézve, a mi itt kérdésben forog, nem is szorúl kivételes jogi minősítésre, mivel t. i. azok művei a kérdéses joghatáshoz megkívánt létesítési kellék mérvét oly annyira meghaladják, miszerint ama magasb képességek még ugyanolyan eszközökkel és czélzatokkal is, a minőkkel alacsonyabb képesség új dolognak nevezhetőt nem létesít, ilyenül elismerendőt hozhatnak létre. Így pl. a színezés, a megfestés és a himzés, melyeknek eredményei többnyire diszító növedékképen azonosságukat megtartó dolgokhoz járulnak, esetleg tárgyakat azonosságából kiforgató hatás tökélyére vihetik.

Ugyanazon indok, melyből a mai jogtudomány a felmunkálás által lett új dolog tulajdonát illetőleg a «schola Proculianorum» véleményéhez járúl, az általam 2. és 3. szám alatt felhozott kérdésre nézve is döntő, azaz: sem a felmunkálás által lett új dolognak előbbi álladéka visszahozhatósága, sem a felmunkálónak rosszhiszeműsége nem ok arra, hogy az új dolog nem az utóbbié, hanem a felmunkált anyag volt tulajdonosáé legyen.

4.

Negyediknek felhozott kérdésünk a saját dolgon véghezvihető specificatiót tárgyalja. Míg t. i. a specificatio még nem régiben jobbára csak idegen dolgokra vonatkozólag lón méltatva, addig a jelenkori jogtudomány annak a saját dolog felmunkálásában mutatkozó alakulatára is kellőképen utal. Igen helyesen. Mert a mennyire bizonyos, hogy oly készítő munka, mely által idegen dolog a készítőé leszen, saját dologra is fordítható, annyira bizonyos az is, hogy a saját dolog felmunkálásából lett dolog szintén új dolog és mint ilyen, szintén új tulajdonba jut, noha ez utóbbi ugyanazon személyt illeti, ki a felmunkált anyag tulajdonosa volt. Sőt a gazdasági és jogi életben előforduló specificatiók, aránylag kevés kivétellel, a felmunkálók saját dolgait tárgyalják, és sajnos lenne, ha nem így volna. Az sem áll, hogy a saját dolgát felmunkálóra nézve mindegy, akár addigi tulajdonjogának folytatásakép, akár új tulajdonjogon övé a felmunkálása által lett dolog; sőt ellenkezőleg a specificatio joghatása

ő reá nézve is becses vívmány, még pedig két irányban, t. i. a részben, hogy új tulajdonjogát könnyebben, vagyis az eredeti szerzőmódnak elismert gyártó működésével egymagával bizonyíthatja, és másrészt mivel a felmunkált dologan netalán létezett terhek (szolgalmak, zálogjogok) az abból készült dologon nem folytatódnak. Így p. o. a saját gabonájából lisztet készítő avagy készítettő a lisztre vonatkozó tulajdonjogát az általa avagy más által az ő számára véghezvitt őrlés bebizonyításával mutathatja ki és nem kénytelen, az ama gabonára vonatkozott, talán csak nagy fáradtsággal és idővesztéssel bebizonyítható tulajdonjogra támaszkodni, aztán meg a liszt a gabnát netalán terhelt zálogjogtól is ment. Mivel pedig a tulajdont szerző felmunkálást nemcsak magunk vihetjük véghez, hanem másvalaki által is számunkra véghezvitethetjük: erre való tekintettel röviden azt szoktuk mondani, hogy csak a «suo nomine» történő felmunkálás szerez a felmunkálónak munkája eredményén tulajdont.

5.

Ötödik kérdésünk csak egy legújabbán megpendített eszmére, az ú. n. véletlen specificatióra vonatkozik. Értetik ez alatt, valamely dologgal nem felmunkálás, azaz szándékos emberi tevékenység, hanem más valamely esemény következtében történt lényeges változás, p. o. több személynek külön-külön tulajdonában volt különmemű híg dolgoknak, tegyük hogy bornak és pálinkának tévedésből összeelegyítése, mi azok tulajdonosait illető közös tulajdonra vezet. Ámde azon eszme csak annyiban bír némi alappal, a mennyiben igaz, hogy véletlen esemény is vezethet új dologegyed alakulására; ellenben az az állítmány, hogy afféle esetekben «véletlen specificatio» forog fenn, ellenmondást tartalmaz (ú. n. *contradictio in adiecto*), a miért is újabban nagyobb nyomatékmal mondatik, hogy specificatiohoz új dolog létrehozására szándékolólag irányzott és a szándék sikeréhez lényegesen járuló emberi működés szükséges. Tehát p. o. ha kőszénből coaks készült, lehet, hogy specificatio forog fenn, lehet, hogy nem forog fenn: fennforog, ha a kőszén felhasználásánál coaks előállítására főeredménykép szándékolattott; ellenkező esetben a coaks másféle műveletnek melléktermeléke, mikép a

a tüzelésre felhasznált fából maradt és esetleg értékesíthető hamu.

6.

Hatodik kérdésünk: vajjon ingatlan dolog is lehet-e specificatio tárgya, szintén csak legújabbán került fontolóra, hanem még erősen vitás. Nem mintha az igenlőleg érvelők azt tartanák, hogy más telkének — szerintök specificatiónak tekintendő — lényeges átalakítása, pl. másnak földjére építés avagy más sivatag telkének befásítása által az addigi földtulajdonos tulajdonjogát veszíti és az olykép átalakított telek az átalakítóévá válnék: odáig a specificatiót korunkbeli jogtudós még nem terjeszté; de nem tartom lehetetlennek, hogy fennforgó társadalmi viszonyaink következetes tovább fejlődttével a jogi construálás valamikor — akarva, nem akarva — olyasmire is ráadja magát. Hanem egyelőre a kérdéses vita még nagyon ártatlan, azaz, mint a vitatkozók anyanyelvén mondani szokták, a császár szakála körül forog. A mi felett t. i. ezen érdekes vita foly, körülbelől csak abból áll, vajjon szenvedhet-e ingatlan dolog is, nevezetesen emberi munkálkodás következtében, nemcsak minőségi, hanem annyira lényeges változást, hogy ennél fogva azt a forgalmi életben más dolognak tekintik, mintsem a mi dolog annakelőtte volt? Egyébiránt pedig az olykép változott ingatlannak tulajdonosa egyelőre még nyugton alhatik, minthogy tulajdonát sem innen, sem túlhan el nem vitatják, mégcsak azzal az állítással sem, hogy a földén épült ház avagy a telkén nőtt erdő miatt addigi tulajdonjoga helyett új tulajdonjoga támad. De hát azon kérdést nagytudományú szakferfiak szellemesen vitatják: csatlakozom tehát a vitatók ez idő szerinti többségének tagadó véleményéhez. Nem mintha nem látnám, hogy a forgalmi élet felfogása csakugyan nyomatékos különbséget tesz pl. annakelőtte zöldség termelésére használt, jelenleg pedig házhelyül szolgáló-, avagy annakelőtte avart termő, most meg befásított telek közt: csakhogylátok ezen tény mellett egy még nyomósb körülményt is, mely abból áll, hogy a telkek, mint a földterületnek csakis határvonással elkülönített és elkülöníthető darabjai — ellentétben a forgékony és felette változékony ingókkal — magának a földterületnek szilárdságában és maradandó-

ságában olyannyira részesülnek, miszerint ezen alaptulajdonságuk mellett az emberi munkálkodással rajtok létesített mindenemű, még a gazdaságilag legfontosabb változásoknak is, csak állapoti és nem azonossági átalakulás jelentősége tulajdonítható. Innen van, hogy úgy a népek jogai, mint a jogtudomány — idáig legalább — mindazt, a mit valamely telken akár természeti erő, akár emberi munka szoros összekapcsolással létesít, a telek növedékekép, ezzel azonosítják, és ehhez képest a telken létező tulajdonjogot és zálogjogokat annak mindennemű növedékére kiterjesztik. Tartható-e tehát ezzel szemben azon állítvány, hogy a telekhez járuló egynémely alakulatok (növedékek az illető telket azonosságból kiforgatják? A dolgok azonossági fogalmát kétségkívül emberi felfogásunk idomítja, és az ingó dolgok természete megengedi, sőt magával hozza, hogy azok egynémely átalakulásait, anyagaik maradandósága daczára, azonossági változásnak tekintsük; de az ingatlanok természete ilyféle felfogásbeli önkénynek — nézetem szerint — ellenszegül. Áll ez mindazon esetekről is, a melyekben a forgalmi élet felfogása valamely ingatlanon történt változásra a lehető legnagyobb súlyt fekteti, az ellennézet e miatt specificatiót lát, de az utóbbinak ingókra gyakorolt joghatásai helyett másféle, általunk is elismert jogi következményeket hoz le: minek tehát a tulajdon-szerző specificatio sajátos és tiszta fogalmát oly alakulatok eszméjével vegyíteni, melyekből amannak joghatása nem származik? A tudomány hivatása: az eszméket kitelhetőképén tisztázni, nem pedig fölösleges egybefoglalással bonyolítani.

7.

Hetedik kérdésünk vagyis az iránt, hogy mi igénye van annak, a ki az ő dolgán más valaki által véghez vitt specificatio miatt tulajdonától elesett, a munkáló ellen? jelenleg egyértelműleg a «schola Proculianorum» arra vonatkozó tantétele van elfogadva, mely szerint igényelheti amaz emettől — nem a munkált dolgának forgalmi pénzértékét, hanem csak annak pénzben visszatérítését, a mivel a munkáló az idegen dolog felhasználása által értékileg gyarapodott (*locupletior factus est*), mi a munkált dolog értékénél jóval kevesebb lehet. Sőt az is lehet,

hogy ezen igénynek alapja teljesen hiányzik, tehát a tulajdonát vesztett fél a felmunkálótól semmit sem igényelhet, mint pl. ha az utóbbi az általa felmunkált idegen dolgot — nem ugyan ennek tulajdonosától, hanem harmadik személytől, melyet ő a dolog tulajdonosának vélt, tehát jóhiszenben, értékét megütő áron vásárlá és ennélfogva a dolog volt valódi tulajdonosának kárából hasznot nem húzott. Azonban fordulhatnak elő idegen dolog specificatiója mellett oly különleges körülmények, melyek alapján az a miatt tulajdonától elesett személy a felmunkálótól felmunkált dolgának forgalmi pénzértékét (*quanti ea res est*), sőt — mi ennél is több lehet — szenvedett kárának teljes megtérítését (*estimatio eius, quod interest*) igényelheti, mint pl. ha a felmunkáló a felmunkált dolgot, ennek tulajdonosától haszonkölesön- avagy letétkép kapta, avagy épen lopta volt, s tehát a haszonkölesönzöt avagy letéteményest, illetőleg a tolvajt terhelő elégtételre szorítható.

8.

Nyolczadik, utolsó kérdésünk a specificatio legfontosabb részét, mondhatni: alapját és ennek tan- és jogtételben kifejezését tárgyalja; nem annak joghatását, melyre első számú kérdésünk vonatkozott, hanem e joghatás tényi okának, t. i. a felmunkált dolgok azonossági változásának *ismérvét*. Nagy mesterünk, a római jogászok, erről tudtunkra egyebet nem mondtak, mint a mi a többször idéztem néhány szóban (*«novam speciem facere»*) foglaltatik. De hát az ő, túlnyomólag gyakorlatias szellemök és hivatásuk afféle kérdésekre nem is szokott kiterjeszkedni. — Szerintök ama rövid mondat a specificatio tényi alapját elvontan eléggé ismerteti, magyarázatul pedig nagyszerű joggyakorlatukban kifejtett bámulatos *casuisticájok* szolgált. Ellenben az újkori jogtudomány — immár mondám — a jogviszonyok és jogtételek mélyebb, bölcsészetszerű felfogására, jellemzésére és indokolására törekszik, és ezen törekvése nem ritkán sikert is aratott, azaz hasznosnak bizonyult. Nem meglepő tehát, hogy a jelenkori jogtudósok arra nézve is, vajjon forog-e fenn specificatio avagy sem, közelebb járó meghatározást keresnek. Ezen kutató észlelés és elmélkedés többé-kevésbé elfogadható eredményeit értekezésem első és jelen szakaszában jobbra

már ismertetém: azokból az itt fölvetett kérdésre kettő vonatkozik. Mondatik ugyanis, hogy (ingó) dologgal történő specificatiónak ismérve: a dolog *fogalmának* változása, és hogy ezt rendszerint a *nyelvszokás*, az illető dolog *nevezetének* változtatásával fejezi ki. Ámde ezen érdekes és megnyerő felvilágosítást értékelítő megjegyzés kíséri: hogy úgy a fogalomalakulás, mint a nyelv szokás a jogi felfogástól némelykor eltér. Például igaz, hogy azt a specificatiót, mely márványnak szoborrá felmunkálásából áll, úgy a fogalomnak, mint a nevezetnek változása híven jelzi, hanem meg igaz pl. az is, hogy borjúnak tehénne felnevelését szintén fogalom- és nevezetváltozás kíséri, az állat azonosságát fentartó jogi minősítés ellenére. A mondott felvilágosítás tehát — Verböczynk másvalamire vonatkozó szavaival élve — «aliquando valet, aliquando non valet». Ez okért a jelenkori jogtudomány specificatióbeli sarkelvül azt hirdeti, hogy az itt fölvetett kérdés nem is jogi és jogtani, hanem forgalmi kérdés, mi azt jelenti, hogy a dolog azonosságán fordító alakulat fenn avagy fenn nem forgásáról határoz a forgalmi élet naiv felfogása, melyhez képest a bírák, kiknek erről saját avagy szakértőktől szerzendő tudomásuk kell hogy legyen, a peressé vált afféle tényálladékokat minősítsék, aztán pedig, ha t. i. e minősítés specificatiót állapít meg, ebből az első kérdésünk megfejtéséül közölt joghatást ítéletképen hozzák le. Ez az uralkodó tan az, a mire nézve értekezésem harmadik szakaszára hagyott érdemes, ellenző észrevételeim vannak.

Mielőtt azonban ezeket előrerjeszteném, illő, hogy — legalább futólag — utaljak azokra is, mik a specificatio általi tulajdonszerzésről a korunkban készült nevezetesebb magánjogi törvénykönyvekben és a hazai magánjogot tárgyaló irodalmunkban foglaltatnak.

Az 1794-ben kihirdetett «Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten» (I. rész, 9. cím, 304. §.) az idegen dolgokból készült gyártmányok tulajdonáról a «schola Proculianorum» tana szerint határoz, hanem csak jóhiszemű felmunkálás esetére és többrendbeli nem indokolt különböztetéssel. Ellenben

a csak kevéssel újabb keletű francia «Code civil» 570. articulusában, mely az 1865-ki olasz «Codice civile»-ben 470. articulus gyanánt szerepel, a «schola Sabinianorum» elvét

követi, hanem a következő articulusban, némely régiebb írók (Connanus, Hotomanus) után indulván, arra az esetre, ha a felmunkálás értéke a felmunkált dologét jóval fölülmúlja («surpassât de beaucoup»), a «schola Proculianorum» elvét alkalmazza.

Az 1811-ki ausztriai polgári törvénykönyv (415. §.) idegen dolog felmunkálása iránt szintén kétféleképen intézkedik, t. i. a szerint, a mint a felmunkálás által lett (új) dolog előbbi álladékára vissza- avagy vissza nem hozható: visszahozhatóság esete az addigi tulajdont fentartja, ellenkező esetre Hugo Grotiusnak a jogbölcseészeti irodalomban vagy ú. n. észjogban lábra kapott, hanem mai napság méltán elejtett véleményét követve, a felmunkált anyag tulajdonosának és a felmunkálónak közös tulajdont ad, csakhogy kétséges értelmű és értékű módosítások mellett.

Mind a három törvénykönyvnek közös baja még az is, hogy a specificatiót az egészen más természetű és hatályú egyesítés mindkét alakulatával, az ú. n. communio- és accessióval kapcsolatosan és összezavarólag fogják fel és méltatják.

Zürich kantonnak 1854- és 1855-ben kihirdetett jeles magánjogi törvénykönyve (637—639. §§.) a «media sententia recte existimantium» Justinianusi szerkezetét tette magáévá.

A szász királyságnak 1863. évi polgári törvénykönyve (246. §.) immár teljességgel a «schola Proculianorum» elvi álláspontjára helyezkedett; hasonlólag

az egész mai német birodalom számára készülő polgári törvénykönyvnek 1888-ban közzétett első tervezete (893., 894. §§.), mely azonban a dolog felszínére szorítókozó megmunkálások iránt igen fontos, értekezésem 4. szakaszában méltatott új intézkedést is tartalmaz.

Saját törvényhozásunk a specificatióról eddigelé még nem intézkedett. Leendő magánjogi törvénykönyvünk tervezete a dologbeli jogot tartalmazó, 1882-ben közzétett részében arról következőkép (58. §.) határoz :

«Ha valaki egy vagy több dolgot, legyenek azok mind idegenek vagy részben sajátjai, fel- vagy átdolgoz oly módon, hogy ez által maga számára új dolgot állít elő : akkor ő ezen új dolog tulajdonát szerzi meg ; azonban tartozik az idegen dolog tulajdonosának kártérítéssel, de ha jóhiszeműleg járt el, csak annyiban, a mennyiben gazdagodott.» Ezen tervezeti intézkedés a

szász polgári törvénykönyv előbb említett 246. §-ának fordítása akar lenni, oly szándék, mely ovatos és ildomos volt; de baj, hogy a fordítás nem igen sikerült.

Hazai magánjogunk irodalma, mi a specificatiót illeti, tételes szabályzás hiányában, ugyancsak szabadon tarkáz.

Még az érdemes Frank Ignác is «A közigazság törvénye Magyarhonban» című 1845-ben megjelent és idáig fölül nem múlt művében (I. rész, 137. §.) «A tenyészet és egyesülés hasznáról» felirat alatt annak előrebocsátásával, hogy «idegen törvények az efféle (specificatiói) esetekről külömféle-képpen intézkednek», teljes komolysággal és bátorsággal ezeket írta: «nálunk, úgy véllyük — a következő szabások megállhatnak: 1. A ki hibátlan, maga jószága elválasztását vagy helyre állítását kívánhattya, midőn ez vagy amaz nagy kár nélkül lehetséges. 2. Ha ez nem igen lehető, a becsesebb jószág magához vonnya a kissebbet, de úgy, hogy a ki maga vétke nélkül a magáét veszti, kárpótlást nyerjen. 3. Egygyenlő lévén kétfelül az érték, a vegyes vagy egyesült egész közössé válik. 4. Ha az egyik fél vétkes, a hibátlan félnél áll a választás, hogy vagy a jószágot vegye, vagy a kárpótlást.» És ezen, úgy a pusztá egyesítésre, mint specificatióra érthető «szabások» indoklásául derék jogászunk csak egyetlen törvényre, szokásra és döntvényre sem bírt hivatkozni.

Fogarasi János «Magyar közpolgári törvénytudomány elemei Kövy Sándor után» című művének (5. kiadás, 1845.) «A szaporodásokat nálunk majd szinte a természeti jog szerint kell tekinteni» feliratú 176. §-ban tárgyunkról ekképen nyilatkozott: «A szaporodás vagy járulatról, ha az előbbi úrnak jogát azon folyóra nézve, mely medrét hirtelen változtatta meg, kiveszszük, egyebet alig határoztak törvényeink, mint a mit magából a józan észből tudhatni; hogy t. i. a rozszlelkű emberre semmi tekintettel nem kell lenni (1542 : 4.), különben pedig a szaporodás akár természeti, akár ipari, akár vegyes, a fővagyon után megyen, ha az a jólelkű ember sérelme nélkül eshetik, kinek mindazáltal, ha keresésben vagyon s hibátul nem egészen ment, a külső törvény nem igen kedvez: de ha hibátul egészen ment, az ő kárával nem szabad másnak gazdagodni (Előbeszéd 5), azért mivel ártatlan tévedésben volt. De ha birtokban vagyon, bár a másét

vissza kell is adnia, mindazáltal minden hasznot helyesen és törvényesen vett be belőle, s azt visszaadni nem köteles.»

Kallós Lajos «A magyar polgári jog alapelvei» (2. kiadás, 1865.) című művében — mintha csak törvényhozásunk a specificatióról újabban intézkedett volna — egészen más tant hirdetett. A «munka általi növekedés fogalma és nemei» feliratú hosszú, (221.) §-ban következő értelmezés foglaltatik: «Munka általi növekedésnek neveztetik a vagyonhoz emberi munka és szorgalom által más vagyonnak hozzákapcsolása. Ez történhetik *a*) átalakítás, *b*) befoglalás, *c*) összeelegyítés, *d*) összevegyítés, *e*) építés, *f*) ültetés, *g*) vetés, *h*) írás, *i*) festés által.» Végül pedig — nem ugyan mindezen alakulatok iránt — hanem a közben-közben helytelenül minősített igazi specificatiókra vonatkozólag a «media sententia recte existimantium»-mal lép meg olvasóit.

Wenzel Gusztáv 1872—1875-ben megjelent nagyobb magyar magánjogi művében (254.) «a mesterséges és a vegyes növedéket» tárgyalván, a specificatióról csak ezeket mondja: «A meny nyiben az utóbbi kettőhöz emberi munka járul, a jó- vagy rossz-hiszeműség kérdése is fontolóra veendő.»

Suhayda János 1874-ki művében (97. §.) a specificatio iránt egész őszinteséggel Frankra hivatkozott és ennek idéztem teteleit közlé.

Knorr Alajos «A magyar magánjog» című 1873-ban megjelent művének «Átdolgozás és átváltoztatás» feliratú 89. §-ában jogalapra hivatkozás nélkül a «schola Proculianorum» tanát, még pedig a foglalás elvén hirdeti, megjegyezve, hogy saját dolgok felmunkálása miatt «új dolog tulajdonának szerzéséről szó sem lehet».

Végre hazai magánjogunk legújabb rendszeres kézikönyvének korán elhunyt tehetséges szerzője, Zlinszky Imre (3. kiadás, 1888. 229. és 230. ll.) a specificatiónak külön §-t szentelt ugyan, de bevallá, hogy: «Nálunk e részben nem létezik semmi törvény, vagy oly szokás, mely akár a hasonszerűség útján is alkalmazható volna. Előforduló esetben tehát a bíró belátása határoz.» Hozzátev: «Mi e részben a kérdés eldöntésénél a következő elvek szem előtt tartását ajánlhatjuk» — és erre a «schola Proculianorum» tiszta tanát közlé.

III.

A mit értekezésem ezen szakaszában előterjesztendő vagyok, az a mai jogtudománynak immár említett azon tételére vonatkozik, hogy specificatiónak tekintendő felmunkálás fennavagy fenn nem forgásáról nem elvont szabály, hanem a forgalmi élet esetenkénti felfogása határoz, és hogy ennélfogva úgy a jogtudomány, mint a jogot alkotó közhatalom arra nézve ismérvi kijelentéstől tartózkodjék.

Én ezen tételt helyesnek nem tartom, eltérő egyéni véleményemet pedig következő megfontolásra alapítom.

Mai napság általánosan el van ismerve, hogy minden jogtétel valamely emberi életviszonynak társadalmilag kiegyenlített érdekekhez és felfogásokhoz képest alakult szabálya, és hogy úgy a jogtudomány, mint a jogalkotó hatalmak hivatása voltaképp csak abból áll, a fenforgó jogi életviszonyok alakulatainak és az ezekhez kötött emberi érdekeknek az uralkodó társadalmi felfogáshoz képest megfelelőket szabályokul lehozni és érvényre emelni.

Következik ebből, hogy úgy a jogtudománynak valamely tan-, mint a törvényhozásnak valamely jogtétéle csak annyiban helyes, a mennyiben annak az életviszonyi alakulatnak, a melyre vonatkozik, az ahhoz kötött társadalmi érdekekhez és felfogáshoz képest csakugyan megfelelőt fejez ki.

Nem különben el van ismerve mai napság az is, hogy a jogi szabályozás alá tartozó életviszonyok összességének, vagyis a jogi életnek minden részleteit igazán kimerítő mértékben felfogni és illetőleg szabályozni sem a szaktudomány, sem a törvényhozás nem képes, s hogy tehát mindenkor és mindenütt vannak oly jogéleti részletek, melyek iránt úgy a tudomány, mint az okszerű törvényhozás a tan- és jogtéttellé még nem alakult, mondhatnám: nyers társadalmi felfogásra utal, kénytelen utalni. Sőt voltak és vannak, még pedig jog dolgában kiváló nemzetek,

melyeknek úgy törvényhozása, mint jogtudománya a társadalmi felfogás jogi tartalmának tan- és jogtétellé alakításánál majdnem félénkségig menő óvatossággal járt el, nem mintha azon felfogás elhatározó voltában kételkedett volna, hanem mivel attól tartott, hogy azt eléggé híven nem fogná kifejezni.

Csakis a most mondottak értelmében ismerem el a mai jogtudomány kérdéses tanának alaposságát, t. i. csak azt, hogy mint minden tan- és jogtétel, úgy az is, mely a specificatióul minősíthető felmunkálás fenn- avagy fenn nem forgásának ismérvét tárgyazza, a társadalmi életben, illetőleg ennek közvetlenül érdekelt részében, a forgalmiban gyökerező felfogásra alapítandó, — a mint hogy a felmunkálás által lett új dolog tulajdonáról határozó tan- és jogtétel is azon alapúl. Valójában: e két határozás csak abban különbözik egymástól, hogy amaz a jogi okot, emez pedig a jogi okozatot tárgyazza, és hogy az okozatot vagyis a specificatiói tulajdonszerzést tárgyazó társadalmi felfogás tartalma megfelelő tan- és jogtételben immár szabatosan meg van állapítva, míg az okot tárgyazó felfogását ilyképen még nem lényegítettük, mivel t. i. ennek egyes felmunkálási alakulatokra vonatkozó nyilatkozványaiból az ismérvi tan- és jogtétellé alakítható vezéreszmét még le nem hoztuk.

És ez utóbbi tényből — mire következtessünk? Talán csak nem arra, hogy a forgalmi életben dívó felfogásnak abbeli nyilatkozványaai egységes vezéreszmétől nincsenek áthatva, hanem észszerű alapnak teljes hiányában esetről-esetre szeszélyhez hasonló önkényből származnak? Ha volna, ki a társadalmi életben gyökerező felfogást ily természetűnek vélné, az ilyképvélekedő ennek semmiféle tekintélyt sem tulajdoníthatna, legkevesebbé a felette kényes magánjogi viszonyok szabályozása körül.

Ha pedig bizonyos, hogy a társadalmi, illetőleg a forgalmi élet irányadó felfogása, valamint minden egyebek, úgy a specificatiónak tekinthető felmunkálás fenn- avagy fenn nem forgása iránt is valamely vezérlő indokon alapúl: úgy ezen, immár számos és sokféle esetekről nyilvánúlt felfogás indoka megismerésünknek nem kevésbbé illő tárgya, mint az esetileg nyilvánúlt felfogás, mely azon alapúl. Azt tartani és vitatni, hogy a dolgot fogalmilag elenyésztető és egyszersmind alkotó hatás fenn- avagy fenn nem forgásáról a forgalmi élet felfogása határoz, az e döntő

felfogás alakulására vezető alapeszme kutatásától és kifejtésétől pedig elvileg tartózkodni: a feladatnak a jogtudomány részéről még csak félig sem megoldása; kevésbbé tudás, mintsem inkább erről letevő önkorlátozás.

Úgy vagyok tehát meggyőződve, hogy a midőn a jogtudomány a specificatiónak tekinthető felmunkálás fenn- avagy fenn nem forgása iránt ez idő szerint azonképp nyilatkozik, nem mond végszót, hanem — mivel annak elvi ismervét még le nem hozá — útal azon tényezőre, melynek egyelőre kizárólag irányadó egyes nyilatkozványaiból előbb-utóbb azt is le fogja hozni. És ugyanazért, a ki jogász létére az utóbbi feladattal foglalkozik, nem tesz sem tárgyilag illetéktelen, sem czélzatilag lehetlenségre ütköző kísérletet. Lehet, hogy még korait: hogy forgalmi életünk felfogásának e tárgyban észlelhető egyes nyilvánulatai, kivált az ipari gyártás napról-napra újdonságokkal meglepő termékenységevel szemben, még nem elegendők arra, hogy azokból a még fejlődésben levő felfogás vezéreszméjét bizonyossággal lehozassuk; de azért ennek megkísértése nem szükségkép hiú és haszontalan vállalkozás.

Ilykép vélekedvén, hogy t. i. a szóban forgó kérdés nem tartozik a merő ténykérdések közé, nem tartózkodom, a specificatióul minősíthető és nem minősíthető fel- és megmunkálások számos alakulatain gyűjtött észlelésem eredményét ezen legnagyobb tekintélyű hazai tudományos körben is, még pedig a specificatio egész jogi lényegét elvileg kimerítő szerkesztménykép, előterjeszteni.

A ki egy vagy több, akár saját akár idegen ingó dologból új ingó dolgot készít avagy készített, a készítmény tulajdonát szerzi. — Új dolog készítésének tekintendő: ha a készítmény a maga saját rendeltetése szerint oly használatra szolgál, melyre a felmunkált dolog a magáé szerint fordítható nem volt, vagy habár mindkettő azonos rendeltetésű, a készítmény oly érdeket elégít ki, melynek a felmunkálthoz hasonló ép dolog megközelítőleg sem felel meg, — és ha úgy amaz mint emez esetben a készítmény a felmunkált dolognál értékesb.

Ezen szerkesztmény első tétele azok után, a mik értekezésem második szakaszában előterjesztvék, indokolásra nem szorul. Kifejezi az: a «schola Proculianorum» mai napság elfogadott

döntő jogelvét, meg azt, hogy úgy saját mint idegen, hanem csak ingó dolog lehet specificatiói felmunkálás tárgya; hogy ennek eredménye szintén ingó dolog, ne pedig ingatlannak növédeke legyen; hogy a miket nem új dolog előállítására akarva irányzott emberi munkálkodás, hanem véletlen esemény a dolgokon eredményez, a specificatio szempontja alá nem esnek és hogy azt a specificatiói felmunkálást, mely által tulajdont szerzünk, nemcsak minmagunk teljesíthetjük, hanem számunkra más is véghez viheti.

Hanem a szerkesztményem második, harmadik és negyedik tételében foglaltak, minthogy merőben egyéni felfogásomat fejezik ki, indokolásra nagyon is rászorulnak.

Mindjárt ezen három tételtem elsejénél a specificatio mind- eddig felve került velejével kell foglalkoznom, melyről a római jogászok tudtunkra elméletileg csak a többször idéztem néhány szóval («novam speciem facere») nyilatkoztak, a jelenkori jogtudomány meg éppen megközelíthetlenségi ágazatot hirdet. Csak-hogy az utóbbi egyúttal ezen tana ellen tör, a midőn — igaz, hogy inkább csak magyarázatul mintsem jogtétellel alakítható tantételképen — ezeket állítja:

a specificatio azon fordul meg, hogy a dolog emberi felmunkálás által elenyészik és abból új dolog támad;

úgy ez az elenyészés, mint ez a keletkezés — mivelhogy az ember anyagot sem megsemmisíteni sem teremteni nem bír — csupán fogalmi esemény, fogalmi átmásítás, mely jobbra a nyelvszokásból, a dolgok nevezeteiből is észrevehető;

a dolgok, mint jogtárgyak, általános és különös fogalmait emberi felfogás alkotja, még pedig nem egyszerűleg azok természeti minőségeihez, hanem tőlünk vett gazdasági és jogi rendeltetésökhöz képest.

A specificatio fogalmát — szerintem — kiegészítő három tételtem elseje azon hármas jogtani magyarázatnak mellőzhetetlen logikai következménye. Mert ha igaz és kimondható, hogy forgalmi életünk felfogása szerint specificatio az esetben forog fenn, ha a dolognak fogalma (emberi felmunkálásnál fogva) mássá alakul, úgy ezen igaz, hanem feladatát szembeszökőleg be nem fejező kijelentés kiegészítése végett kérdeznünk kell, hogy mi okozza ama fogalom-átalakulást? Mivel pedig ez iránt úgy a

jogtan mint a józan ész csakis a fogalom tárgyának nem ugyan minden, hanem egy bizonyos átalakulására útalhat, és mivel immár elismert igazság az is, hogy a dolognak fogalma gazdasági és jogi életünkre szóló használati rendeltetéséhez képest alakul: tehát a dolog fogalmának *átalakulása* is szükségkép addigi rendeltetésétől különböző rendeltetésre hivatottságán fordul meg, vagyis ugyanazon, a mire az ez érveléssel indokolandó tétel világosabban útal, hogy t. i. «a készítmény a maga saját rendeltetése szerint oly használatra szolgál, melyre a felmunkált dolog a magáé szerint fordítható nem volt».

Hogy ezen megfejtés a szaktudományban immár meggyökerezett tételekből van merítve, sőt ezeknek nagyon közel fekvő származéka: e tény amannak hitelét tetemesen emeli, ellenben saját hozzávetésem becsét parányisáig alá szállítja. Hanem ugyanazért megfejtésem elhibázottnak csak úgy mondható, hogy avval együtt ama tételek is elvetvék.

Lehetséges azonban, hogy ezen megfejtő tételemet az idézetem három hiteles tantétel igaz származékának elismerendik ugyan, de nem azt, hogy avval a kérdés, melyre felel, befejező megfejtést nyert, okúl vetvén, hogy az én tételtem is hagy fenn kétséget és további kérdést, t. i. azt, hogy vajjon miből állanak azok a felmunkálás-adta tulajdonságok, a melyeknél fogva a felmunkálás eredménye, a készítmény, oly használatra szolgálhat, melyre a felmunkált anyag fordítható nem volt? Ámde ez a kérdés immár csakugyan merő ténykérdés, azaz nem jog- és tantétellel, hanem összszzerű jogesetek bírói eldöntésével fejtendő meg.

Ennek bebizonyítása végett, hogy t. i. tételtem a szóban forgó kérdésre — a mennyire tan- és jogtétel megfejtteni egyáltalában hivatva van — csakugyan befejező megfejtésül szolgálható feleletet ad, rövidség kedvéért egybevető érveléssel élek. A birtokba jutás és birtokban létel álladéka iránt elismerten elégséges és kimerítő tan- és jogtételi minősítés az, hogy személy és dolog közt tényleg fenforog oly viszony, melynél fogva amaz emevvel tetszése szerint rendelkezni képes; ellenben azon sokféle tényalakulatok, melyek által olyféle viszony, személy és dolog közt létesülhet és fenforoghat, közelebbül jog- és tantételekben nem fejeztetnek ki, hanem olyféle alakulatnak fenn- avagy fenn nem forgásáról, mint immár ténykérdésről, az ama tan- és jog-

tétel szerint összszerűleg minősítő bíró nyilatkozik. A specificatióknak tekintendő felmunkálások közt kétségkívül sokkal, de sokkal nagyobb különféleség forog fenn, mintsem a birtokbajutás és a birtoklás állandékai közt: mindazáltal mondható-e, hogy amazokat tárgyazó tételem — akár egymagában véve, azaz két társától egyelőre eltekintve — kevésbbé jellemző, mintsem a birtoklási állandékot elismerten eléggé jellemző tan- és jogtétel?

Mindazáltal szerkesztményem ezen ilykép indokolt tételéről csak azt merem állítani, hogy mindazon készítmények, melyek az abban kifejezett fogalmi kelléknek megfelelnek, a jelenkor forgalmi életében divatozó felfogás szerint csakugyan és kivétel nélkül (specificatiói tulajdonszerzés alá eső) új dolgok, nem pedig azt is, hogy ezen felfogás szerint ama készítményeken kívül egyebek (afféle) új dolgoknak nem tekinthetők. Sőt ennek ellenkezőjéről olyannyira meg vagyok győződve, hogy azon már indokolt tételt az utána következővel e tekintetből kiegészítendőnek vélem. De nemesak ama tételem, hanem az uralkodó tané is szorúl kiegészítésre, mely utóbbi állításomat a német birodalom számára készülő polgári törvénykönyv tervezetének, értekezésem 4. szakaszában megbírált 894. §-a tetteleg igazolja.

Az ebben foglalt kiegészítéstől lényegileg különböző hasonló célú másodtételtem szerint új dolog készítésének az is tekintendő: ha a készítmény és a felmunkált dolog azonos rendeltetésűek ugyan, de amaz oly érdeket elégít ki, melynek a felmunkálthoz hasonló ép dolog megközelítőleg sem felel meg.

Tételemet elméletileg és gyakorlatilag indokolom.

Tény az, hogy korunk forgalmi és jogi felfogása, mint több egyébben, úgy a specificatióul minősíthető felmunkálások dolgában is a római jog és jogászok által vont határokon messze túlterjeszkedik, még pedig igazán kényszerítő okból, t. i. mivel műszaki és ipari gyártásunk tömérdek oly szerkezetű készítményeket hoz létre, minőkről a római világ még csak nem is álmodott. Ezen készítményeink közt olyak is bőven találtnak, melyek sem a legutóbb indokolt tételemmel implikált új dolgok, sem a csupán csak javító és diszító megmunkálások közé nem sorozhatók, mivel t. i. egyfelől a köztük és anyagaik előbbi állandékai közt fenforgó rendeltetési és használati azonosság szempontjából ezen megmunkálások közé tartoznának, másfelől meg az anyagaik

hatékonyságát, mondhatni: hogy másítólág fokozó mivoltjok a dolognak rendeltetési azonosságán változtató igen sok felmunkálás hatásbeli jelentőségén is túltesz. Úgy látom, hogy a dolog *hatékonyságát* olyképp megmásító megmunkálást ugyanazon gazdasági és jogi méltatás illeti, a melyben a dolog *rendeltetésén* változtató felmunkálás részesül.

Ezt tartalmazó tételemet már most gyakorlati példákkal is támogatom. A ki puskát új sárkánynyal vagy új ágygyal lát el, csak javító munkát végez, hanem a ki elültöltőt hátultöltővé alakít, szerkesztményem második tétele és bizonyára a forgalmi életünkben divatozó felfogás szerint is új dolgot készít, noha a hátultöltő puska az elültöltőtől rendeltetésileg nem különbözik. Szintígy: gőzhajónak új gőzmozdonynyal ellátása csak javítás, hanem vitorlás hajónak gőzössé alakítása új dolgot eredményez. Hátha amaz esetben a kicserélt mozdony immár hasznavehetlen volt? A kicserélés mégis csak javítás, és e minősítést tételem az «ép» melléknévvel fejezi ki. De ha az új mozdony a kicserélnél nagyobb erejű? Ez az állandék különböztetést tesz szükségessé: ha az erőbeli különbség oly nagy, hogy a miatt a kicserélt mozdonyhoz hasonló új mozdonyval dolgozó afféle gőzösök a nagyobb erejű mozdonyval ellátott hajó rendeltetésére nem fordíthatók, úgy az utóbbi új készítménynek tekintendő; különben az ily változtatás is csak javítás.

Kérdéses tételtem indokolását azon megjegyzéssel fejezem be, hogy az amaz szerint specificatiókul minősíthető munkálatok nyers anyagokat alig tárgyzhatnak, mivel t. i. ezeknek olyféle megmunkálásai az előző tételemben kifejezett nagyobb igényű szempontból tekintendők specificatióknak. —

Szerkesztményeim idáig indokolt két minősítő tétele vagylagos természetű, azaz: ahhoz, hogy valamely készítmény specificatiói tulajdonszerzés alá eső új dolognak tekinthető legyen, elégséges, ha a készítmény akár csak az egyik, akár csak a másik tétel követelményének megfelel; ellenben a mit szerkesztményem harmadik tétele tartalmaz, hogy t. i. a felmunkálás által lett új dolog a felmunkáltnál értékesb legyen, ez a követelmény nézetem szerint a specificatiói felmunkálás valamennyi alakulataira szól.

Ezen tételtemet indokolni, annyiban könnyebb feladat, a

mennyiben uralkodó tantételbe nem ütközik, hanem csak némely jelenkori jogtudósok ellenkező véleményébe, és a mennyiben a többiek e tárgyban oly semlegességre szorítkoznak, mely inkább az én tétel, mintsem az evvel homlokegyenest ellenkező vélemény felé hajlik.

Az utóbbi, vagyis az ellen, hogy dolog értékét nem öregbítő, sőt csökkentő felmunkálás is esetleg specificatiónak tekinthető, elégséges czáfolat, ha arra utalunk, hogy a specificatio is kétségkívül productio, ennek gazdasági veleje pedig elismerten, új értéknek létrehozása, minélfogva improductiv specificatiónak eszméje nem kevésbbé képtelenség, mint improductiv productióé. Továbbá: hogy e szerint úgy az értéktelen, mint az értékcsökkentő felmunkálásban a specificatio tulajdonszerző hatását indokoló elem teljesen hiányzik; mert ki a dologra fordított munkájával azt olykép megmásítja, hogy az csak annyit vagy még kevesebbet ér, mint annakelőtte, az a kérdésünkre nézve döntő gazdasági felfogás szerint eredménytelen, illetőleg rontó munkát vitt véghez, mely — akár saját, akár idegen dologra fordítottat — tiszta pazarlás, illetőleg károsítás. Ezen gazdasági tény ellenében lehet ugyan arra hivatkozni, hogy más kérdés az, vajjon forog-e fenn specificatio, meg más kérdés az, vajjon kit illet a specificatio-eredményezte új dolognak tulajdona? Megengedem. Ámde ez a két kérdés — legalább a mennyiben a specificatio itt szóban forgó eszméjéhez és munkaervi joghatásához képest vétetik szemügyre — *ok- és okozatkép* összefügg, és mint-hogy az «új dolog — új tulajdon» jeligét viselő okozat az uralkodó munkaelynél fogva *productiói kívánság*, tehát az ok csakis *productio* lehet.

Lássuk ezt néhány kísérleti példában.

A ki egy forint értékű vászonra egy forint értékű festéknek elhasználásával olyannyira silányan festett, hogy készítményét a forgalomban még csak a vászon és festékek árára sem méltatják, az a vásznat és festékeket elhasználta és gazdaságilag mit sem hozott létre, még az esetben sem, ha értéktelen mázolását drága keretbe foglalja és lakásában dísz gyanánt tartogatja. Igaz, hogy ezen példaeset specificatióul nemcsak azért nem minősíthető, mivel abban az értéknövekvés kelléke hiányzik, hanem azért sem, mivel az abban említett munkálkodás új dolgot nem eredmé-

nyezett, t. i. festménynek nevezhetőt. Képzeliük tehát azon példát kissé módosultan.

Tegyük fel, hogy a forintos vászonnak egy forint értékű festékekkel megmunkálása a képirok és a némi műizlésnek örvendő közönség ítélete szerint merő vászon- és festékpazarlás, tehát mitsem erő sületlenséget eredményezett, melyet azonban számos hasonló kontárn ú során számos ember — exempla sunt odiosa, sed multa — kettőnél több forintért megvenni hajlandó: ez a kontármű, melyet a jó ízlésűek egyhangú ítélete az előbbi példában említettrel együtt a festészeti eszközök eredménytelen felhasználásai közé soroz, mivelhogy a forgalomban — igaz, hogy jobbára a méterrel mért, hanem annál könnyebben kapható és az ahhoz felhasznált anyagok áránál valamivel nagyobb értékkel bír, a forgalmi élet felfogása szerint nem vásznat és festéket pazarló pusztítás, hanem — a legnagyobb festők remekműveiként — készítmény, azaz specificatio által lett új dolog: felette silány festmény, de hát mégis festmény. És miben különböznek az efféle kontárművek a forgalomban sehogy sem értékesíthető mázolásoktól? Nem vitatom, hogy egyes-egyedül abban, hogy amazokat még valahogy megveszik, emezeket pedig sehogy sem; mert belátom, hogy — határtalanul rászedhető egyes vevőnek latba nem eső egyéni butaságától eltekintve — azon ember-sokaság, mely amolyan kontárműveket vásárol, ezek és az általok is mire sem becsült mázolások között valami különbséget talál, és hogy ennek néminemű alapja is van: de ezt a különbséget sokszor elannyira kétes tulajdonságok alkotják, hogy az osztályozó forgalmi felfogás, mely némely mázolásokat a festmények, másokat meg a mázolólag elrontott vásznak közé soroz, ez ítéleteit nem annyira tárgyainak minőségi különbségére, mint inkább az olcsó képeket vásárló közönség ízlésbeli szerénységének minimál vételárak alakjában tapasztalt mértékére alapítja. És az is igaz, hogy az emberek vásárlási hajlandósága egyáltalában valamennyi dolog értékének megállapításánál, sőt alakulásánál főtenyezőképp hat; mert hiszen a mit a dolgok értékének nevezünk, az végvonalban nem magoknak a dolgoknak természetű tulajdonsága, hanem az emberek azok iránt érdeklődésének a kifejezése: ámde ez érdeklődést többnyire a dolgok határozottan mutatkozó bizonyos tulajdonságai gerjesztik, míg a mi

példánkban és ehhez hasonló számos esetben a dolgok érdeklődést gerjesztő tulajdonságai közvetlenül alig észlelhetők, hanem az amazokért kapható értékből következtetendők, — mint pl. némely mázolások értékesíthetősége festményi minőségre következtetni késztet.

És szemléljünk még két, egészen más alakulatú és mind a mellett hasonlólag minősítendő példát. Tegyük, hogy 50 forintot érő bársonyból és hozzávalókból többé-kevésbé elkontározott kabát készült: quid iuris? Ha mindazonáltal viselhető és azon összeget meghaladó értékű, úgy specificatiói műkészítés forog fenn; ha ellenben a készítmény olyannyira idomtalan, hogy értéke a szétfejtés után maradó bársonydarabok- és hozzávalókhöz képest alattul, úgy értékfogyasztó rontás a munka neve, habár a kabát szét nem fejtetik, hanem ilyen gyanánt kel el és használtatik. És: a ki italul nehezen kelendő borból oly eczetet gyártott, mely amannál értékesb, az kétséggkívül specificciónak elismerendő munkát végzett; ellenben a ki ötven forint értékű borból húsz forintot érő eczetet készített, lehet, hogy ezzel inkább hizelg, hanem tette szintoly kevéssé specificatio, mintha azon bor maga-magától megeezetesedett, azaz: elomlott volna. Ezen esetnek minősítése az értéknövekvésen és illetőleg ennek hiányán fordul meg.

Tehát szerkesztményem utolsó tételét is igazoltnak látom, még pedig két irányban, t. i. úgy azon szaktudósok ellenében, a kik értéktelen sőt értékesökkentő specificatióról álmodoznak, mint azon túlságosan óvatos véleménynyel szemben, hogy az értéknövekvést — noha a specificatio természetében fekszik — ennek fogalmába felvenni netalán veszélyes. Hogy érveim az utóbbi aggodalomra egyenest és különleg nem vonatkoznak, csakis annak megközelíthetlensége okozza, alapulván ez aggodalom annak a lehetőségén, hogy — noha oly igazi specificatiói esetet, mely az értéknövekvési kellék hiányában volna, idáig még sem nem tapasztaltunk, sem nem képzeltünk — ily eset valamikor előfordul. Az ebből merített kifogás ellen érvelni nem csak lehetetlen, hanem egyelőre fölösleges is.

Talán nem fölösleges megjegyeznem, hogy valamint a szerkesztményem első és másodtételében vaglyagosan követelt két kellék egyike vagy akár mindketteje a harmadikban követelt

értékőregbítés hiányában specificatioi minősítésre nem elegendő, azonkép a dolognak értékét emelő megmunkálás is csak ama két kellék legalább egyikének fenforgása mellett tekinthető specificatiónak. Amaz állításomat a legutóbb felhozott három példával immár megvilágosítám, emerre a következő vet világot. Aki felette piszkos és rongyos kabátnak nagy foltozási ügyességgel és tisztítási fáradsággal újéhoz hasonló csínt szerzett, az munkájával a kabát értékét jelentékenyen emelte, hanem új dolgot szerkesztményemnek sem első, sem második tétele értelmében nem hozott létre és e hiány miatt művelete nem is specificatio.

Értekezésem ezen szakaszát a specificatio egészére vonatkozó figyelmeztetéssel végzem.

Az ingó dolgok szokásos felhasználásának tömérdek sok módja és alakulata közül a jogtudomány és joggyakorlat idáig még csak aránylag kevesek hovatarozását fejezte ki esetismeileg, míg azok nagyobb többsége hasonlatos minősítésnek hiányával van. Így pl. a szokásos vegyészeti működésnek hol egyesítőleg, hol különítőleg előidézett eredményei közül csak igen kevés lőn mindeddig olykép minősítve. Az esetismeileg még nem minősített készítmények, megmunkálások, elválasztások és egyesítések tömegét az egyre növekvő és fejlődő művészeti, műszaki és ipari munkálkodásnak új meg új művei őregbítik. Mindezek kellő jogtani méltatásához és osztályozásához sokféle egyéb szakavatottságnak támogatása szükséges, és ha ezen meglehetősen elhanyagolt feladat valamikor nagyobb mérvű megoldást nyer, új külön kis irodalom leszen annak alapja.

IV.

A legújabb és egyszersmind leghivatottabb magánjogi codificatiónak, t. i. a német birodalom számára készülő polgári törvénykönyvnek ez előtt két évvel közzétett első tervezete a specifiációra nézve a következő rendelkezéseket javasolja :

«893. §. A ki egy vagy több anyagnak felmunkálása vagy átalakítása által új ingó dolgot készít, az utóbbinak tulajdonát szerzi meg.»

«894. §. Új dolog készítésének, a 893. §. értelmében, az is tekintendő, ha felszínre szorítókozó megmunkálás által az alapul szolgáló dolog nemcsak javítva vagy diszítve lőn, hanem a megmunkálás, ú. m. nyomtatás, rajzolás, festés, vésés és efféle által az anyag értékét meghaladó értékre emeltetett.»

Mielőtt ezen javaslatba hozott rendelkezések érdeme ellen szóló észrevételeimet megtenném, a bennök előforduló néhány legnagyobb fontosságú kifejezésekre kell figyelmeztetnem. A 893. §. a «schola Proculianorum» tana szerint javasolt tulajdonszerzést ahhoz köti, hogy a tulajdont szerző *új ingó dolgot készített* legyen, és pedig *felmunkálás* (*Verarbeitung*) vagy *átalakítás* (*Umbildung*) által ; a rákövetkező §. pedig azonos joghatást a dolog felszínére szorítókozó és anyagának értékét emelő *megmunkálásnak* (*Bearbeitung*) is tulajdonít: tehát első sorban *felmunkálás* és *átalakítás* közt, aztán meg *ezen kettő* és *megmunkálás* közt lényeges különbség forog fenn, ezen három szó három különböző működést jelentvén, melyek mindegyike tulajdonszerzésre vezet, de csak az esetben, ha a felmunkáló vagy átalakító személy *új* dolgot, a dolog felszínét megmunkáló pedig a megmunkált anyagnál *értékeseb* dolgot készített.

Arra nézve, hogy ezen szerkezet a specifiációi működéshez megkivántató productiv hatást, az uralkodó tant követve, *csupán* azzal minősíti, hogy létesítsen *új ingó dolgot*, értekezésem III. szakának tartalma szolgál birálatul.

Szintúgy arra nézve is, hogy a 893. §. az új dolgot létrehozó működést meg *fölösen* két, értelmileg megkülönböztetendő és e miatt kétséget szülő főnévvel (felmunkálás vagy átalakítás) jellemzi, jóllehet valójában az első egymagában elégséges is, világos is, tehát megfelelőbb lett volna; sőt voltakép egyikre sem volt szükség, mivelhogy t. i. a németül is több változatban rendelkezésre lévő *készít* (schafft, verfertigt stb.) ige, melynek egyik, csakhogy nem legalkalmasb synonymja («herstellte») a §-ban elő is fordul, a tervezet szerzői által az uralkodó tan szerint szándékolta mondandót teljesen kifejezi. De hát ez a kettőzés a szász és a zürichi törvénykönyvben is előfordul.

Bővebben kell foglalkoznom a német törvénykönyvi tervezet 894. §-ában a felszíni megmunkálásokra nézve újságkép javasolt intézkedéssel, melyet egész kiterjedésében elhibáztottnak kell mondanom. — Mindenek előtt két kifejezés viszonylagos értelmének kétséges volta miatt. Ugyanis, a felszínre szorítókozó megmunkálásnak tárgya kétszer van említve: először mint «alapul szolgáló *dolog*» és másodízben mint «*anyag*», melynek értékét a felszíni megmunkálás emelje, ha új dolog készítésének akar tekintetni. Kérdés: ugyanazt értették-e a tervezetnek szerzői az értékileg gyarapítandó «*anyag*» alatt, mint a «*dolog*» alatt, mely a felszínre szorítókozó megmunkálásnak tárgya? E kérdést a §. szövege kétségben hagyja, indokolása meg szóra sem méltatja. Pedig nagyon szükséges volt, annak nemcsak az utóbbiban, hanem magában a leendő törvény szövegében elejét venni. Mert az értékileg gyarapítandó *anyag* kétfélére érthető: lehet az a felszínileg megmunkált *dolog*, *úgy a mint volt*, és lehet csak ennek *nyers anyaga*: e kétőnek értéke pedig nagyon különböző lehet, t. i. ha a felszíni megmunkálásnak tárgya nem nyers anyag, hanem készítmény, pl. arany ékszer. Ezen kétséget az ú. n. logikai magyarázat eloszlatja ugyan, nézetem szerint azzal, hogy az értékileg gyarapítandó *anyagot* a felszínileg megmunkált *dologgal*, nem pedig ennek nyers anyagával, azonosítja; de hát az is szerkesztési hiba, ha törvényhozási rendelkezésnek, kivált a szóban forgóként behatónak értelme nem a törvény szavaiból, hanem távolabb eső körülményekből merítendő, jóllehet a hibát semmiféle tárgyi nehézség sem menti. Ki lesz az javítva, ha «*az*

anyag értékét emelő» helyébe «*annak addigi értékét emelő*» tétetik.

De hát efféle szerkesztési hibák lassan készült és legnagyobb gonddal ismételten javított nagyobb törvényhozási művekben is, szinte kikerülhetetlenül, elő szoktak fordulni, és a nélkül, hogy miattok a jogélet hátrányt szenvedne. Ellenben nagy bajnak tartanám, ha a szóban forgó tervezeti §. minősítő tartalma törvény erejére jutna.

Mert habár annak indoka és czélzata kettős vonatkozásban, t. i. mind a mi a felmunkálási productionnak az uralkodó tannál közelebbi jellemzését általában, mind pedig a mi az ahhoz megkivántató értékemelést különleg illeti, az értekezésem III. szakaszában érvényesített saját felfogásommal egyező, tehát ennek időszerűségét hathatósan bizonyítja: magát az ama helyes indokból és czél végett javasolt rendelkezést mód és eszköz dolgában elhibázottnak és ennél fogva tarthatatlannak vélem.

Téves ugyanis, hogy a 893. §-ban követelt uralkodó tannak elégtelen mivolta *egyedül a felszíni* megmunkálásokkal járható specificatiók helyes minősítését veszélyezteti; téves továbbá, és eredményeiben felette viasz az, hogy ama veszély elhárítása végett *valamennyi* felszíni megmunkálást *egyes-egyedül* az anyagukat (akár csak parányival is) értékesbítő hatás alapján minősít specificatiókul; téves végre, hogy a nem pusztán felszíni felmunkálásoknak azokul minősítéséhez értékemelést meg *épenséggel nem* kíván meg.

Úgy az első mint a harmadik, vagyis az ellen, hogy oly felmunkálás, mely a felmunkált dolog értékénél nagyobb értékűt nem eredményezett, specificationnak tekintessék, e helyütt még egyszer érvelni, részemről fölösleges, mivelhogy ezen minősítés tarthatatlanságát érvel és példával immár kimutattam; hanem a másodszorban említett tévesztés vagyis az ellen, hogy a dolog felszínére szorítókozó *bárminő* megmunkálás *csupán* azért, mivel annak értékét öregbíti, specificationnak nyilvánítatik, megigazító szavaknak szükségét látom.

Kezdem azzal az emlékeztetéssel, hogy a specificatiói felmunkálás-okozta értéknövekvésre magam is *különleg* súlyt fektettem, csakhogy nem *egyes-egyedül* erre, meg sem dolog felszínére szorítókozó *valamennyi* megmunkálásra vonatkozólag, sem

másféle, helyesebben *felmunkálásoknak* nevezendő *megmunkálások* lehetőleg hasonló kötéssége elől elzárkozó kizárólagossággal.

Indokolom a tekintélyes törvénykönyvi tervezet idézett javaslatától eltérő felfogásomat.

A tervezet 893. §-a az uralkodó tannal egyezőleg a munkaelvi tulajdonszerzést *szabálykép* a közelebbről meg nem határozott azonossági változásra vagyis arra alapítja, hogy valamely anyagból «felmunkálás vagy átalakítás által» új ingó dolog készült; a következő §. «a dolog felszínére szorítkozó megmunkálás» eseteire nézve azon szabálytól eltér és *kivételkép* intézkedik, mondván, hogy az is, a mi csak javító vagy díszítő megmunkálásnak látszik, új dolog készítése s tehát specificatio gyanánt minősítendő, ha az olykép megmunkált dolog értékét öregbíté. Az ellentét, mely ezen *kétféle*, t. i. *szabályszerű* és *kivételes* minősítés közt fennforog, a lehető legélesebb, mivelhogy a kivétel a szabályt egész kiterjedésében megtagadja, azaz «aliud pro alio» helyettesít. És mi *okból*? A törvénykönyvi tervezet indokolása (III. kötet, 361. l.) e kérdésre egyenest nem felel, hanem mindössze 11 szóval a kivételes minősítés *célzatát* közli, mely abból áll, «hogy az új dolog fogalmának túlságosan szűk felfogása meggátoltassék», tehát az okra visszakövetkeztetésre nagyon is dús, csakhogy annál kétesb anyagot szolgáltat. Annyi mégis kétségtelen, hogy végvonalban a 893. §-ban követett uralkodó tan elégtelensége aggályt kelte és hogy a rákövetkező §. ennek elhárítása végett készült: mintha a tervezet szerzői a 893. §. elkészülte után annak tartalmán, még pedig a dolgok felszínére szorítkozó specificatiói megmunkálásokat balmagyarázattól féltőleg, annyira meghökkentek volna, hogy azok számára a következő §-ban mintegy vészorgonyról gondoskodának. Világosabban: a helyett, hogy az uralkodó tan elégtelenségében sinlő 893. §-t úgy az új dolgok specificatiói alakulását közelebből jelző ismérvvvel, mint az avval járó értéknövekvési kellékekkel kiegészítették és ez által mindennemű specificatiók és csakis ezek ilyenkül minősítéséről gondoskodtak volna, készítenék ők az értéköregbedési kellékből külön (894.) §-t és ebben ez egy kelékre alapított anomál specificatiót, — mi végett? nehogy esetleg oly felszíni megmunkálás, melynek eredménye látszólag

csak javítás vagy diszítés, tehát az előző (893.) §. normál specificatiói igényének látszólag nem felel meg, azaz látszólag nem új dolog, de valójában mégis az lehet, a specificatióul minősítéstől és a specificatio joghatásától elessék. És mi áron menti meg a 894. §. a felszíni javítás vagy diszítés alatt lappangó, kétségkívül számos specificatiókat attól a bajtól? Annak az árán, hogy azon tömérdék javító és diszítő megmunkálásokat is, melyek épenséggel nem specificatiók, ilyek gyanánt leendő minősítésre igazolvánnyal látja el.

Bizonyos, hogy a törvénykönyvi tervezet nagy képességű szerzői ezt tudva cselekvék, és pedig azért, mivel azt vélek, hogy a törvényhozás felszíni megmunkálások minősítésénél kényszerhelyzetben van, azaz két anomalia közül kénytelen választani, t. i. vagy feláldozni az egynémely felszíni javítások és diszítések alatt lappangó specificatiókat a 893. §-ban kifejezett elvi szabály épségeért, vagy pedig csorbítani az utóbbit valamennyi, nem merőben értéktelen felszíni javításokra és diszítésekre vonatkozólag. Választák pedig inkább az utóbbi anomaliát, mivel a német bírák kitünő képességétől és ehhez mérten bátor judicaturájától a 894. §. rendelkezésének oly értelmezésére és alkalmazására számítanak, mely az annak világos szavaival kifejezett eszmét is a maga belső értékének mértékére szorítandja.

Ámde ez a kettős, egyaránt sanyarú vagylagosságra szorító kényszerhelyzet nézetem szerint valójában nem forog fenn, hanem van egy harmadik, még pedig oly lehetőség is, mely semmiféle áldozat hozására sem késztet, tehát arra sem, hogy — mint mondani szokás és a francia code 571. articulusa intézkedik — «*contra rationem iuris*» a merő «*utilitas*» szempontjából minősítsünk, illetőleg a bírói bátorság akkora próbára tétessék. Ugyanis: a mire a német törvénykönyvi tervezet 894. §-a helytelen minősítéssel törekszik, hogy t. i. felszínre szorító és mégis igazán specificatiói felmunkálások csak azért, mivel a dolog felszínére szorítóknak, a specificatiókul minősítéstől el ne essenek: azt a specificatio által lett új dolgok közelebbi meghatározását tartalmazó három tagú szerkesztményem két-két tétele magával hozza, a nélkül, hogy kivételes intézkedésre

szükség volna és ennek révén a specificatiók közé közéjük nem tartozó alakulatok (növedékek) becsempésztetnének.

Mert mihielyt ki merjük mondani, hogy az, a mit felmunkálás hoz létre, új dolognak annál fogva tekintendő, hogy a készítmény a maga saját rendeltetése szerint oly használatra szolgál, melyre a felmunkált dolog a magáé szerint fordítható nem volt, vagy habár mindkettő azonos rendeltetésű, a készítmény oly érdeket elégít ki, melynek a felmunkálthoz hasonló ép dolog megközelítőleg sem felel meg, és hogy úgy amaz, mint emez esetben a készítmény a felmunkált dolognál értékesb, — mihielyt ezt ki merjük mondani, nemcsak a felszíni javítás és diszítés, hanem bármely más kétséges mivoltú alakulat alatt lappangó specificatiói felmunkálások ilyenekül minősíthetők, nem csupán fictio vagy legalább erőltetett magyarázat segélyével, hanem a valóságnak megfelelőleg és nagy nehézség nélkül. A mely megmunkálások pedig valójában nem specificatiók, azok ilyenek gyanánt nem is minősítendők.

Hogy erről kísérletileg is meggyőződünk, szemléljük egy kissé a felszíni megmunkálások azon négy módját, melyeket a német törvénykönyvi tervezet 894. §-a példaképen kiemel és egyes-egyedül értékőregbítő hatásuk alapján specificatiókul minősít, ú. m. a nyomtatást, rajzolás, festést és vésést

Olvasmányi szövegek, ábrák és képek nyomtatása, ha az felvételökre szokásosan rendelt anyagokon vitetik véghez, kétségkívül specificatiói felmunkálás, mivel új és a felhasznált anyagoknál értékesb dolgot: nyomtatványt hoz létre; de hogy pl. egy vagy akárhány kendőnek hímzőleg kimunkálendő ábrákkal ellátása, csak mivel pénzbe kerül és értékesbít, specificatiói felmunkálás gyanánt minősítendő és haddon, ezt elhinni semmivel sem könnyebb, mint azt, hogy a kendők afféle mintabélyegzésnél fogva megszűnnek kendők lenni. Hiszen még maga a hímzés is csak az esetben specificatio, ha oly anyagon vitetik véghez, melynek használati rendeltetése különös alakítással még nincs megállapítva, pl. egy darab selymen vagy gyolcon, vagy ha a hímzet az alapjául szolgáló dolognak immár megállapított különös használatát meghaladó érdeket elégít ki.

Hogy rajzolás és festés mely véghatárig tekintendők igazi specificatióknak, azt kétféle alakulatban fentebb fölhozott festési

példával immár kiderítém; egyébiránt szolgállok még egygyel. A festett tulipánok és egyéb virágok közt, melyekkel a kezdő művész Munkácsy egykor szerény faládkát diszíte, lehettek olyanok is, melyek aranyos keretekbe foglalt sok virágfestménynél jóval különbek: mindamellett emezek specificatio által lett új dolgok, amazok meg szerény ládák toldatai, növedékei.

És a vésés eredményei? Ha a vésnök pl. aczélba vagy rézbe sokszorosítás végett képet vésett, drágaköbe arczképet vagy czímmert, úgy az aczél, illetőleg a réz és a drágakő specificatio módjára fel van munkálva; ha ellenben vésőjével pl. burnótszelencze födelét ékesíté, úgy vésete a szelenczének növedéke.

A német törvénykönyvi tervezet 894. §-a szerint mindezen esetek megkülönböztetés és kivétel nélkül specificatiókul minősítendők. Hát még a felszínre szorítkozó megmunkálásnak tömördek egyéb módjai és alakulatai! A szerint pl. kopott aranyos keretnek ujjal megaranyozása, ruhaszekrénynek ujjal kifényesítése avagy befestése, viselt arany ékszer színének élénkítése, kerevetnek új kelmével bevonása, vászonnak fehérítése — valójában mind megannyi javítások és illetőleg diszítések — helytelenül szintén specificatio, azaz a dolgot fogalmilag elenyésztető és új dolgot létesítő felmunkálások gyanánt tekintendők.

Ismétlem: arra, hogy a specificatióul minősítendő felmunkálás értékőregbitő hatással legyen, e kellékre magam is *különleges* súlyt fektettem, t. i. nemcsak annyiban, a mennyiben a nélkül specificatio egyáltalában fenn nem forog; hanem mint egynémely készítmények specificatiói mivoltát földerítő jelenségre (indicium) is; ámde az erre nézve felhozott festési és kabátkészítési példáimon látható, hogy az értéknövekvésnek ezen jelenségi, azaz új dolog létesültét kiderítő ereje oly felmunkálásokra szorítkozik, melyek a gyártási productio és az anyagot pazarló elhasználás közti határvonalon mintegy ingadoznak és a megmunkált anyag értékének öregbítésével mutatják ki azt, hogy még amahhoz tartoznak. Ellenben a specificatiói felmunkálás meg a javító és diszító megmunkálás közt az értéknövekvés egymaga afféle különbözeti jelenségül nem szolgálhat, mert hiszen amaz és emez közt arra nézve különbség nincs, növekedvén úgy amannál mint emennél fogva a dolgok értéke. És melleleg legyen mondva: az értéknövekvés egyfelől

javító és diszító megmunkálások, másfelől anyagot rontó és munkát pazarló tevékenységek közt szintügy szolgál különböző jelenségek, mint az utóbbiak és a specifiációs felmunkálások közt.

Világos ezekből, hogy a német törvénykönyvi tervezet 894. §-ában az értéknövekvés alapján javasolt kivételes minősítés helyes indokának és célzatának meg nem felel, sőt teljesen el van hibázva.

És még egy kifogás: az érdemileg hamis tétel a művelt világ felfogásába ütköző, sőt visszatetszést gerjesztő értelmezésre, balmagyarázatra is ad okot, a mennyiben t. i. a felszínre szorítókozó *művészeti* munkálkodás eredményeit is egyes-egyedül az értékőregbítés kivételes szempontjából látszik specifiációs alkotásoknak elismerni. Mert ha igaz is, hogy a jog és jogtan, *a mi a tulajdonszerző hatást* illeti, pl. festői remek és kontárművek készítése közt szabálykép különbséget nem tesz: következik-e ebből, hogy — midőn egyebek mellett az utóbbiak miatt is szükségesnek vélt kivétel tételik — a kivétel amazokra is érthető szöveggé fogalmazandó? Vagy világosabban szólva: abból, hogy léteznek és készülnek olyannyira silány festmények, miszerint azoknak festményi minőségéről a hozzájuk felhasznált anyagok áránál valamivel nagyobb forgalmi értékek szolgáltat bizonyosságot: következik-e ebből, hogy a világ valamennyi festményei nélkülözik az abbeli minőségeket igazoló jeleget és jogilag csakis a miatt ismerhetők el festményekül, mivel a hozzájuk felhasznált anyagoknál többet érnek? Már pedig a szóban forgó tervezeti §. ilykép látszik minősíteni.

Egyébiránt önként értetik, hogy mindazon esetekben, a melyekben (ingó) dolog felmunkáltatásának specifiációul, illetőleg javításul vagy diszítésül minősíthetése végett a velők előidézett értékőregbedésre is elhatározó súly fektetendő, az utóbbinak hiánya nem holmi változékony külviszonyok, nevezetesen nem a kereslet és kínálat közti arányhoz képest alakuló árfolyam vagy pedig a divat alapján, hanem a fel- és illetőleg megmunkálás közvetlen sikeretlenségénél fogva állapítandó meg.

Valamennyi kutató és construáló szaktudósok közül a jog- és tantételek kifejtésében és fogalmazásában fáradozó jogászt környezi leginkább az az eshetőség, hogy bőséges észlelés és beható megfontolás után legnagyobb gondossággal és óvatossággal szabályt megállapító szerkesztményét figyelembe nem vett avagy csak utólag felmerülő egyes alakulatok okáért megtagadni vagy legalább módosítani kényszerül. Ered pedig ezen nagyobb mérvű veszély abból, hogy az a lét, mely a jogtudománynak tárgya és a jogásznak világa, t. i. az ember társadalmi élete, jó részben az emberiség, sőt egyes nemzetek és nemzedékeknek szabad alkotása, tehát változékony és némileg ingatag. Innen van, hogy éppen a legtehetősb jogászok, ha kötelező jogtételek állapítandók meg, fukarságnak és félénkségnek tetsző tartózkodással javasolnak.

Bővebb és bátrabb kifejtésre és fogalmazásra nógat a jogtudomány legsajátabb, szabad és független hivatása: a jogviszonyok alkatait és ezekhez illő szabályait megismerőleg és ismeretőleg feltárni; bővebb és bátrabb kifejtésre és fogalmazásra azért, mivel a haladásnak első, sőt csaknem egyetlen eszköze, és mivel eredményei, t. i. a tantételek, kültekintély és kötelező erő hiányában vannak és csakis elismert helyességek alapján juthatnak maradandó jogi érvényre, tehát helytelen mivoltuk a jogéletet közvetlenül és maradandólag nem zavarhatja.

Előterjesztésem bátorság nélkül nem szükölködik, hanem bőségre megközelítőleg sem fedi tárgyát; pedig a szóba nem hozott részletek között vannak olyak is, melyekről a szaktudomány idáig még nem tőn említést, pl. a nyers anyagok specifiációi felmunkálása és a készítményeké közt szerintem fennforgó különbségről.

Mostanság végzek azzal, a mivel voltakép kezdenem illett volna: az értekezésem címéül használt és szövegében mindúntalan előforduló idegen jogi műszó (specificatio) értelmének megfelelő magyart javasolni.

Szándékosan halasztám idáig.

Bátorságom valaha a szaktudományomhoz tartozó tömerdek idegen műszó megmagyarítására is előszeretettel vállalkozék, hanem az idő és holmi tapasztalás e hajlandóságomat rég lehűtö. Tehát ez alkalommal is, miután idegen lobogó alatt elég soká czirkáltam, csak kényszerűségből: a partraszállás illeménél fogva és meglehetősen szorongva vallok hazai jelszót.

Legörömebb pedig vallanék immár szaktudományi használatban levőt, ha ugyan a kifejezendő értelemnek jogtanilag eleget tevőt abban találnék; minthogy azonban az a, magában véve és a közönséges beszédmód szempontjából kifogástalan két magyar szó, melyet egyik-másik jogásztársam az idegen helyett használt, t. i. «*átalakítás*» és «*feldolgozás*», a hozzájuk kötött jogtani értelemnek, illetőleg a tudományos szólamban sem nélkülözhető jóízlésnek eleget nem tesz: tehát másnak vallását el nem kerülhetem. Ugyanis: «*átalakítás*» nem annyira az, mi a jogtudományban specificatiónak neveztetik, mint inkább a dolognak azonosságát fennhagyó megmunkálás és legjobb esetben mindkettő; «*feldolgozás*»-nak pedig elnevezni azt, a minek tárgya «*dolog*», ezen több értelmű szónak furesán hangzó párosítására vezet: «*dolgot feldolgozni*» és «*dolognak feldolgozása*», — eltekintve attól, hogy a *fel*- és *meg* munkálás közt fennforgó különbség okáért szaktudományunkban még a «*megdolgozás*»-t is honosítani kényszerülnénk.

Nevezzük tehát a specificatiót magyarul — ha úgy tetszik — *felmunkálás*-nak, mely kifogástalan szó mind tárgyának fogalmi elenyészését, mind az utóbbinak okát és módját értelmileg tartalmazza; csakhogy nélkülözzük vele azt, mi jogilag föbb, t. i. az alkotó hatást: új dolognak létrehozását.

Még két évtizeddel ezelőtt új jogi műszó képezésétől sem irtózó bátorsággal a latinnal felérő kifejezésig ágaskodtam volna, mondván hogy: *átmásítás*, hanem olyfélét többé nem merészlek.

A mi jogászai érzékemet ma leginkább kielégítené, az az ősi becsületes *gyártás*, mely eléggé fogékony még arra, hogy *műgyártás*-sá és *gyártási* vagy *gyártó fel*- és *átmunkálás*-sá fejleszszük; ámde a művészi becsvágy és alkotás iránti tiszteletből ettől is elállok.

És így csak azt mondhatom, a mi senkinek önértékét sem bántja és sok emberének hizelg, hogy: *műkészítés*!